

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ

Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та
інформаційно-аналітичної діяльності

На правах рукопису

КАРПУК СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА

**РОЛЬ ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНИХ ВИСТАВОК У
ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (НА ПРИКЛАДІ
ВОЛИНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)**

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
за освітньо-професійною програмою
«Музейний менеджмент, культурний туризм»
Спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
старший викладач
Мірошніченко-Гусак Л. А.

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

Засідання кафедри музеєзнавства,
пам'яткознавства та інформаційно-
аналітичної діяльності

Від _____ 2024 р.

Завідувачка кафедри проф. Гаврилюк С. В. _____

Луцьк – 2024

АНОТАЦІЯ

Карпук С. С. Роль історико-археологічних виставок у популяризації культурної спадщини (на прикладі Волинського краєзнавчого музею). Кваліфікаційна робота на правах рукопису на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2024.

У кваліфікаційній роботі систематизовано зібрану та проаналізовану інформацію про виставково-експозиційну діяльність відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею, що здійснювалася у період 1991–2023 рр. Музейні виставки структуровані за хронологічно-проблемним принципом. На основі цих матеріалів створені порівняльні діаграми, які дають можливість прослідкувати зміни кількісних показників організації виставок та їх тематики.

Досліджено музейні засоби популяризації культурної спадщини. Охарактеризовано найбільш дієві форми, що стали важливим доповненням експозиційно-виставкової роботи і отримали схвальні відгуки від відвідувачів.

Висвітлено роль наукових співробітників відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині у популяризації культурної спадщини через організацію ними історико-археологічних виставок.

Означено зміни в формах роботи із аудиторією в умовах пандемії та російсько-української війни. Наведено приклади новітніх розробок працівників, мета яких полягає у популяризації музейних збірок, історії та культури.

Ключові слова: виставка, популяризація, археологічна збірка, Волинський краєзнавчий музей, колекція, культурна спадщина.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ВИСТАВОК ВІДДІЛОМ ДАВНЬОЇ, СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ТА НОВОЇ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ	9
РОЗДІЛ 2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ МУЗЕЙНИМИ ЗАСОБАМИ	38
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

Актуальність роботи. Тенденції сучасного інтернетизованого світу змінюються чи не щодня. Росте кількість продуктів, які споживає суспільство. Із постійним розвитком змінюється споживацька культура, збільшується кількість реклами, новітніх розробок, заходів. Через переповненість ринку послугами, високу конкурентність та різноманіття пропонованих послуг, ростуть і вимоги споживачів. Найбільшу частку серед інтелектуальних продуктів створює та реалізовує саме культурна галузь.

Культура відображає рівень розвитку суспільства, може впливати на свідомість людей і мати велике значення для їхнього сприйняття світу. Водночас важливо, щоб культурні послуги були спрямовані на попит і бажання споживачів, оскільки це сприяє підвищенню клієнтоорієнтованості і задоволенню потреб аудиторії.

Для збагачення нашого культурного досвіду та розвитку національного самовизначення варто приділяти належну увагу збереженню та вивченню культурної спадщини.

У цьому напрямку активно співпрацюють туристична індустрія та мережа музейних закладів України. Останні, через популяризацію національного надбання, створюють умови для формування нового покоління, яке знатиме своє минуле, буде відповідальним та використовуватиме історико-культурні ресурси для забезпечення сталого розвитку.

До мережі державних музеїв належить і Волинський краєзнавчий музей, який сприяє популяризації регіональної історії, матеріальної та нематеріальної культури, об'єктів культурної спадщини. Для цього заклад вдається не лише до традиційних форм роботи з музейною аудиторією, а й працює над вдосконаленням і оновленням наявних пропозицій, впроваджує новітні та інтерактивні форм роботи, які залучають все більше і більше відвідувачів до вивчення, збереження культурного надбання.

Основною формою музейної комунікації з відвідувачами є виставка, яка дозволяє поглибити їх розуміння культурної спадщини. Завдяки виставковій діяльності музеї популяризують культурну спадщину, поширюють інформацію про культурні цінності, зацікавлюють відвідувачів дізнаватися свою історію через візуальну комунікацію, автентичні експонати та інтерактивність виставкового простору.

Важливу складову діяльності наукових співробітників Волинського краєзнавчого музею становить виставково-експозиційна робота, яка розпочалася від початку заснування музею у 1929 р. і триває й сьогодні. Свій внесок у популяризацію культурної спадщини через впровадження історико-археологічних виставок здійснив і науково-експозиційний відділ давньої, середньовічної та нової історії Волині. Він був утворений з проголошенням незалежності України і з такою назвою діяв до кінця 2023 р. На початку 2024 р. відбулася реорганізація (об'єднання) двох відділів (давньої, середньовічної та нової історії Волині та новітньої історії Волині) в одну структурну одиницю – відділ історії Волині.

На прикладі експозиційно-виставкової діяльності відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею можна познайомитися з досвідом наукових співробітників, який був спрямований на популяризацію пам'яток історії та археології, знайомство з важливими подіями та особистостями, розкриття потенціалу культурної спадщини регіону.

Метою роботи є проведення аналізу виставкової діяльності відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею.

Для досягнення цієї мети поставлено наступні **завдання**:

- розкрити внесок наукових співробітників відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею у популяризацію культурної спадщини через їх участь у експозиційно-виставковій діяльності;

- проаналізувати тематику виставок відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині із 1991 р. до кінця 2023 р.;
- висвітлити співпрацю відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині з різними музейними закладами та громадськістю у контексті впровадження виставкової діяльності;
- дослідити яким шляхом проводиться популяризація культурної спадщини науковими співробітниками відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею в останнє десятиліття.

Об'єктом дослідження є виставкова діяльність відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею.

Предметом дослідження є визначення ролі історико-археологічних музейних виставок у популяризації культурної спадщини.

Стан наукової розробки проблеми. Серед наукових праць, присвячених діяльності Волинського краєзнавчого музею та музейної справи загалом, зустрічаємо низку тих, які розкривають досвід втілення окремих виставок та виставкових проєктів до яких були залучені науковці відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею. До них ми можемо віднести статті Силюка А. [62], Позіховської С. і Кононюка О. [39], Баюка В. та Златогорського О. [2]. Хронологія виставкової діяльності Волинського краєзнавчого музею (з 1999 по 2003 рр.) подана Л. Грициною у збірнику «Волинський музей. Історія і сучасність» [17]. Наукова співробітниця музею у систематизованому переліку вказує короткі відомості й про історико-археологічних виставки.

Дослідження Більо Л. [7], присвячені змінам, які відбулися в експозиційно-виставковій діяльності музейних закладів Волинської області з проголошенням незалежності України. Розглянуті тенденції розвитку, які впроваджувалися й у діяльності відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею.

Проте, аналіз наукової розробки теми вказує, що вона є недостатньо вивченою і потребує подальших комплексних досліджень.

Джерельну базу дослідження склали річні звіти про діяльність Волинського краєзнавчого музею [21; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 28].

Матеріали основного та науково-допоміжного фонду Волинського краєзнавчого музею. Зокрема пам'ятки речових груп зберігання (С (скульптура), А (археологія), а також афіші виставок Волинського краєзнавчого музею.

Науковий архів відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею містить окремі структурні, тематико-експозиційні плани виставок, тексти екскурсій до них і дає можливість дізнатися про конкретні пам'ятки та групи музейних предметів, які експонувалися на виставках і розміщені в експозиції музею.

Офіційний сайт Волинського краєзнавчого музею, з якого можна почерпнути довідкову інформацію про колекції, виставки, події та отримати статистичні дані про онлайн-відвідувачів та їх зацікавлення культурною спадщиною.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань кваліфікаційної роботи було використано загальнонаукові методи пізнання суспільних явищ. Методи аналізу, синтезу, узагальнення – для розкриття виставкових проектів Волинського краєзнавчого музею; опрацювання наукової літератури; метод емпіричного дослідження – для порівняння та узагальнення форм виставкових проектів та роботи з ними.

Новизна роботи. У даній роботі надано нові результати, які полягають в тому, що вперше проведено аналіз та структурування всієї виставкової діяльності відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині за період із 1991 по 2023 роки. Також визначено вплив зазначеного напрямку роботи на збільшення розуміння громадськості у необхідності збереження та популяризації культурної спадщини.

Практичне значення полягає в тому, що завдяки характеристиці виставок, які розроблялись відділом давньої, середньовічної та нової історії Волині, здійснено комплексну систематизацію виставкових заходів, що

може стати базою для подальшого вивчення дослідниками. Отримані результати можуть використовуватись в контексті вивчення дисциплін за освітньою програмою «Музезнавство, пам'яткознавство, культурний туризм» у закладах вищої освіти. Також матеріали роботи можуть бути використані науковими співробітниками музеїв для перейняття новітніх форм роботи з представлення культурної спадщини.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 75 сторінок.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи викладені у трьох публікаціях авторки, які вийшли у збірниках матеріалів конференцій:

1. Популяризаторська діяльність відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею у 2022–2023 рр. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : зб. матеріалів тез учасн. VII Міжнар. наук.-практ.конф. Луцьк, 2023. С. 464–466 [34];

2. Музейна виставка як спосіб популяризації культурної спадщини. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Переяслав, 4 бер. 2024 р. Переяслав, 2024. С. 83–86 [35];

3. Майстер-клас як новітня форма роботи з відвідувачами у Волинському краєзнавчому музеї. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : зб. матеріалів тез учасн. V Міжнар. наук.-практ.конф. Луцьк, 2021. С. 473–474 [36].

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ВИСТАВОК ВІДДІЛОМ ДАВНЬОЇ, СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ТА НОВОЇ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

Музеї є важливими культурно-освітніми установами, які виконують соціокультурні функції, що спрямовані на їх взаємодію із суспільством. Тому, крім збирання, вивчення та атрибутування предметів музейного значення для них важливими є різні форми комунікації з громадськістю.

Популяризація є тим процесом, коли для широких кіл відвідувачів відкриваються збірки, колекції за допомогою різноманітних виставок, освітніх програм, інформаційно-роз'яснювальної діяльності та маркетингових стратегій. Що більше розвивається суспільство, що більше з'являється соціальних мереж, ботів із штучним інтелектом, інтерактивних розробок – тим більше термін «популяризація» набуває іншого значення, адже з'являється більша кількість можливостей для просування музейного продукту. Такі виклики ставлять перед усіма музеями низку завдань, серед яких, щонайменше – не втратити свого відвідувача.

Музеї, попри складні умови, постали перед викликами зміни підходів до роботи з відвідувачем та переосмислення своїх експозицій. Адже експозиційно-виставкова робота залишається одним з дієвих способів популяризації культурної спадщини. Вона є результатом глибоких досліджень, формування ідей та розробок концепцій музейними працівниками.

Через експозиційно-виставкову діяльність суспільство знайомиться із музейними колекціями, скарбами, історичними артефактами, предметами археології, етнографії, природи, мистецтва, науки тощо. Однак, попри спорідненість, варто розрізняти експозиційну і виставкову роботу, які з огляду на профіль, тематику музею, юридичну приналежність закладу різняться. Наприклад, словник-довідник термінології музейництва пояснює виставку, як тимчасову музейну експозицію, присвячену певній темі та побудованій на музейних експонатах [63, с. 67]. А музейна експозиція

інтерпретується як частина музейного зібрання, виставлена для огляду, яка є, по-перше, результатом наукового опрацювання теми експозиції з урахуванням музейних матеріалів, а по-друге – специфічним твором, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики [63, с. 67]. Зокрема, Вікіпедія ототожнює поняття «експозиції» та «виставки» як однієї форми музейної комунікації [20]. Отже, немає чіткого та структурованого пояснення терміну «музейна виставка», оскільки це широке поняття.

Музейна виставка – це організований, публічний показ музейних предметів, колекцій, а також допоміжних засобів, що має визначену тему, концепцію, логічно-структуровану побудову, і спрямований на визначену цільову аудиторію. Виставка демонструє об'єкти культурної спадщини, що мають історичне, археологічне художнє, мистецьке, етнографічне, меморіальне, природниче значення і які об'єднані спільною ідеєю, темою, метою. Виставки є змінними проектами: це можуть бути одноденні, приурочені до якихось подій, пересувні виставки або ж довготривалі [35].

Музейна експозиція – це підібрані предмети певної музейної групи (етнографічні, природничі, археологічні, мистецькі тощо), що демонструють основні аспекти колекцій, напрямку чи тематики музею, які є постійнодіючою частиною музейного простору. За часовим принципом експозиція є довготривалою. Більшість вітчизняних краєзнавчих музеїв працюють з експозиціями, що формувались двадцять, а то й більше років тому і до сьогодні мали лише незначні зміни [35].

Таким чином, ми бачимо, що найсуттєвішою різницею між музейною виставкою та музейною експозицією є саме часові рамки. Експозиція є довготривалою, виставка – короткотривалою. Експозиції краєзнавчих музеїв часто висвітлюють основний перебіг історичних подій, культурних явищ за хронологічно-тематичним принципом. А виставки можуть бути присвячені невеликій колекції пам'яток, вузькій темі чи, навіть, одному експонату. В експозиції демонструються одні і ті ж музейні предмети,

переважно без особливих змін. Виставка – це залучення предметів з різних колекції музею, які тимчасово демонструються відвідувачам а по завершенні роботи виставки повертаються у фондосховища.

Розглянувши різницю між двома важливими напрямками музейної роботи можемо простежити, що музейні виставки мають ширший спектр показу, адже можуть мати різну мету і тематику, на відміну від постійнодіючої експозиції, яка не може суттєво відходити від своєї основної теми і логічної послідовності побудови експозиційних залів.

Розуміючи всю важливість та відповідальність виставково-експозиційної роботи, як важливої форми комунікації з відвідувачами та можливості таким чином популяризувати культурну спадщину, наукові співробітники музеїв запроваджують нові підходи у представленні музейних предметів, використовуючи також й інтерактивні розробки.

Волинський краєзнавчий музей і його відділи провадить активну виставково-експозиційну роботу. Зокрема, це впливає з великої кількості реалізованих виставкових проєктів музею, серед яких важливу частину становлять ті, що стосуються історико-археологічної тематики. Над їх створенням працювали й науковці відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині завданням яких було висвітлення історичних епох, знайомство з маловідомими історичними подіями та визначними особистостями, розкриття повсякдення життя суспільства в різні історичні періоди тощо.

Із моменту відкриття Волинського краєзнавчого музею, яке відбулося 16 червня 1929 р., існував відділ, що займався дослідженням та вивченням археологічних знахідок. До 1940 року він мав назву «Відділ археології». Упродовж 1940–1991 рр. відділ називався «Дорадянської історії». З 1991 р. його реорганізували у «Відділ давньої історії», а з 2019 р. він отримав назву «Давньої, середньовічної та нової історії Волині». Проте, вже з першого січня 2024 р. відділ реформували, об'єднавши із колишнім відділом новітньої історії у загальний «Науково-експозиційний відділ історії

Волині». Завідувачем об'єднаного відділу став Богдан Зек, кандидат історичних наук. Попри періодичні зміни у назві, напрями діяльності відділу суттєво не змінилися, їх виконанням займалися різні особистості, а виставкова діяльність активно почала втілюватися ще з 1990-х років.

Над дослідженням тем та втіленням виставкових проєктів працювали різні фахівці, серед яких була Олена Огнева, яка має важливі наукові розробки у галузі вивчення тибетської етнографії, релігії, культури, історії сходознавства України, історії Волині, української середньовічної книги та геральдики, а також контактів народів Східної Азії з Україною [49]. Шістнадцять років вона працювала провідним науковим співробітником Волинського краєзнавчого музею (1984–2002). У 1987–1999 рр. – очолювала відділ давньої історії цього музею, була долучена до створення майже двадцяти виставок, у яких втілювала свої наукові доробки.

Багато музейних виставок підготовлено за участі та під керівництвом Олени Бірюліної, заслуженої працівниці культури України. Частина з них була присвячена висвітленню таких відомих особистостей як Леся Українка, Данило Братковський, Пилип Орлик, В'ячеслав Липинський, Габріеля Запольська, Агатангел Кримський, Дмитро Яворницький, а також розкривала сторінки з історії українського козацтва, археології та медицини на Волині. Вони стали помітними подіями у культурному житті краю, викликали значний інтерес громадськості. У 2011 р. О. Бірюліна розробила наукову концепцію і створила перший в Україні Музей Луцького братства, а з 2013р. очолює його [60];

Вагому роль у дослідженні та популяризації пам'яток історії та археології здійснив Олексій Златогорський, який після роботи у відділі давньої історії очолив Державне підприємство «Волинські старожитності» ДП НДЦ «ОАСУ» ІА НАН України (2009–2016 рр.) та продовжував співпрацю з музеєм. Він долучився до створення більше 10-ти виставок, що експонувалися у Волинському краєзнавчому музеї та у інших музейних закладах України.

Пізнавальні виставки з історії та археології були втілені Тамарою Садовнік, Валерієм Дмитруком, Павлом Рудецьким, Назаром Галабузом, Василем Бараном, Володимиром Савицьким, Григорієм Охріменком, Михайлом Вашетою, Адріаною Зозулею.

Павло Рудецький досліджував діяльність В'ячеслава Липинського, Данила Братковського, а також значну частину своїх досліджень присвятив вивченню символіки, зокрема геральдики Волині, певний час очолював відділ давньої історії, пізніше займав посаду головного спеціаліста з охорони культурної спадщини та організації туризму сектору охорони культурної спадщини управління культури і туризму облдержадміністрації. З 2012 р. він є директором Державного історико-культурного заповідника «Старий Луцьк» [19].

Археологічними дослідженням та популяризацією матеріальної культури займався також Михайло Вашета, який у селі Полонка разом із Василем Бараном віднайшли 600-річний скарб з 29-ти старовинних монет [44]. Він працював над втіленням шести виставок, які висвітлювали історію колекції князів Радзивіллів з Олики, пам'ятки часів козацької доби, керував роботою відділу, займався науково-дослідною роботою.

Внесок у розвиток виставкової діяльності здійснив також Тарас Верба, який після М. Вашети очолив відділ давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею. Він продовжив дослідження колекції Радзивіллів, археологічних пам'яток, зокрема кераміки, прикрас, організовував виставки, впроваджував новітні форми роботи у музеї з метою поширення знань та популяризації культурної спадщини.

Наукові співробітники відділу відіграли важливу роль у створенні музейних виставок. Вони визначали тематику, проводили дослідження, збирали матеріали, опрацьовували музейні колекції. Їх експертні знання допомогли розкрити важливі теми, заглибитися у маловідомі історичні події, спонукали цінувати культурну спадщину, надихали вивчати власну історію. Усі ці працівники зробили свій важливий внесок у розвиток музею

та популяризацію фондової збірки, вони сприяли розвитку та модернізації музейних виставкових проєктів та залишили хороше підґрунтя для наступників.

Протягом усього існування музею, основними завданнями цього відділу було дослідження та популяризація саме історико-археологічної спадщини. З 1989 року розпочалося створення виставок, які охоплювали різну тематику і мали різні завдання. Одна з перших – «Театр Лесі Українки», створена у співавторстві Олени Огневої і Тамари Садовник [48].

Наступних кілька стаціонарних виставок, які експонувалися у Волинському краєзнавчому музеї, були присвячені рукописам та стародрукам: «Писемна спадщина: рукописи, стародруки Волині» (1993–1994 рр.), «Стародруки» (1995), «Книгодрукування на Волині (до 370-річчя виходу першого кириличного видання в м. Луцьку)» (1998–1999); (підготовлена відділом давньої історії разом з Музеєм Волинської ікони) [17]. На виставці «Книгодрукування на Волині», розробленою Оленою Огневою, демонструвалося 63 оригінальних музейних предмети. Це був показ давніх книг, а також друкарських машинок. Основною метою виставки було розкрити для відвідувачів історію друкування книг, познайомити з першими осередками книгодрукування на Волині та першими друкарнями.

Наступна виставка знайомила з керамічними виробами різних історичних періодів, які зберігаються у збірці Волинського краєзнавчого музею. Вона мала назву «Кераміка Волині. Традиції та сучасність» і була підготовлена Тамарою Садовник, науковою співробітницею відділу давньої історії у співавторстві з Наталією Гатальською, науковою співробітницею відділу етнографії та народних промислів Волині. Виставка діяла упродовж у 1998–1999 рр. і мала на меті продемонструвати археологічні знахідки – фрагменти давніх глиняних виробів, керамічні посудини, кахлі, цеглу різних періодів, а також особливості орнаментування. На виставці було представлено 530 оригінальних експонатів [17].

У 1998 р. була створена пересувна виставка «Пам'ятаймо тую славу. До 350-ї річниці Берестечківської битви». Основне завдання якої полягало у просвітництві, розкритті важливої сторінки з історії краю. Вона була націлена на школярів та підсилення шкільної програми з історії України і залучалася до 2003 р. [17].

Для вшанування пам'яті про відомих особистостей та розкриття їх внеску у розвиток історії, культури, науки, мистецтва, науковцями відділу було створено ряд тематичних виставок. Так, до 167-ї річниці від дня народження Володимира Антоновича та 90-ї річниці від дня народження Яна Фітцке була підготовлена Валерієм Дмитруком виставка «Дослідники землі Волинської» (1999 р.). На ній експонувалося 130 оригінальних предметів [17].

Відділом давньої історії було також підготовлено виставку «Волинськими шляхами Лесі Українки». Діяла в 1991–2003 рр. Для її створення були залучені допоміжні фото-документальні матеріали, які розміщувалися за тематичними блоками на стендах. Відповідно інформація подавалася про Лесю Українку та її подорожі Волиню, зокрема місця, де вона тимчасово проживала та любила бувати [17].

У 1999 р. працівниками відділу давньої історії було підготовлено також низку виставок, приурочених до ювілейних дат, серед них: «Тарас Шевченко. Доля. Муза. Слава» – до 185-ї річниці від дня народження Кобзаря. На виставці представлявся 91 оригінальний предмет; «Сіль землі волинської» – до 85-ї річниці від дня народження Галини Мельник-Калужинської, нареченої гетьмана Данила Скоропадського, де виставилось 15 оригінальних предметів; «З історії Волинського краєзнавчого музею» – до 70-річчя створення закладу, де представлялось 324 оригінальних предмети, яка реалізовувалась працівниками не лише відділу давньої історії; «Від ювілею до ювілею» нові надходження музею (1994–1999) – до 70-річчя створення Волинського краєзнавчого музею, на ній експонувалось 893 оригінальних предмети [17].

У 1991–2003 рр. діяла виставка, присвячена геральдиці Волині, яка мала назву «Михайло Грушевський і геральдика Волині» [17]. Виставка не містила оригінальних музейних предметів, однак, за допомогою фотоілюстративних матеріалів розкривала історію гербів та роль видатного історика у процесі становлення Української держави.

Працівниками відділу давньої історії також були підготовлені виставки «До 800-ліття Галицько-Волинського князівства», де в доступі для огляду було 115 оригінальних предметів і діяла ця виставка у 1999–2003 рр., та «Леся Українка – дітям. Дитячі видання творів поетеси», діяла у 2000 р., на якій демонструвалося 15 оригінальних видань письменниці [17].

Ще однією виставкою, присвяченою геральдиці була «Від символу до герба. З історії символіки Волині» [17]. Вона мала розширену структуру і більше предметне представлення, у порівнянні з попередньою. Виставка була доступною для огляду протягом трьох років починаючи із 2000 р. і демонструвала відвідувачам 498 оригінальних музейних предметів.

У тому ж 2000 р. була відкрита виставка. «Реліквії родини Скоропадських», де із фондів Волинського краєзнавчого музею було представлено 7 оригінальних предметів [17].

Упродовж десяти років діяла пересувна виставка «Сторінки історії Луцького Хрестовоздвиженського братства» (1993–2003 р.) [17]. Вона знайомила волинян з історією та діяльністю релігійної громадсько-політичної організації українських шляхтичів Волині та міщан м. Луцьк і пов'язаного з ними духовенства.

Простежується, що одні із перших виставок вказаного відділу, а саме у період 1991–2000 рр. в більшій мірі акцентували увагу на пам'ятних подіях та ювілейних датах. Зрозуміло, що виставкова діяльність лише впроваджувалась і вона не мала належної якості яка є на сучасному етапі розвитку музею.

У перше десятиріччя виставкової діяльності відділу давньої історії із 17 перерахованих виставок, 9 було присвячено до ювілею пам'ятної дати,

пов'язаної із подією чи відомою людиною, що складає 53% від усієї кількості виставкових проєктів (див. додаток К). Це дало можливість ознайомити широке коло відвідувачів з важливими історичними подіями, розказати про маловідомі факти, розкрити роль особистості, привернути увагу до вивчення локальної історії.

З початку 2000-х рр. відбулися певні зміни у побудові виставок. Наукові співробітники відділу розширили їх тематику і залучали до їх створення нові надходження музейних пам'яток.

У 2001 р. виставка ««Люблю все своє рідне...» – до 120-ї річниці від дня народження митрополита Іларіона» знайомила відвідувачів з освітянською, релігійною діяльністю Івана Огієнка, визначного українського ученого, державного, громадського, релігійного діяча, педагога, мовознавця, літературознавця, історика, філософа, редактора, видавця, автор першого повного канонічного перекладу українською мовою – Біблії [17]. З фондів Волинського краєзнавчого музею демонструвалися його праці, видання, фотографії, які тривалий час були не доступними для широкого кола відвідувачів, адже повернення цієї постаті у наш край відбувалося практично з проголошенням незалежності України.

Пізніше була створена виставка ««Я посмів любити...» – до 60-ї річниці від часу загибелі Агатангела Кримського.». Наступні дві присвячені видатному українському письменнику: «Шляхами Кобзаря. До 188-ї річниці з від дня народження Т.Г. Шевченка.» та «Кобзар у моєму житті» – до 188-річниці від дня народження Т.Г. Шевченка». Також діяли такі виставки ««Габріель Запольська і Волинь» – до 145-річчя від дня народження польської письменниці і актриси (1857–1924).»; ««Державний муж, великий український патріот...» – до 120-річчя від дня народження В'ячеслава Липинського (з фондів музею).»; «З історії полювання на Волині (з фондів музею і матеріалів магазину «Волинь. Зброя»).»; ««Театр Ігоря Стравінського» – до 120-річчя від дня народження композитора.»; ««Ю. І. Крашевський і Волинь» – до 190-ї річниці від дня народження.» [17].

Виставка «Біблія у світовій книжковій спадщині» була створена спільно із Острозьким музеєм книги, Рівненський обласним краєзнавчим музеєм та Державним архівом Волинської області. Із 171-го зазначеного предмета 75 були надані із фондів та бібліотеки Волинського краєзнавчого музею. На цій виставці були представлені екземпляри найкращих колекцій музеїв, серед предметів були як і Біблії, так і складові книги, а саме Євангеліє, Старий Заповіт, П'ятикнижжя. Були представлені також рукописи, друковані видання різних перекладів. Виставку доповнювали гравюри та ілюстрації біблійних сюжетів та персонажів [5; 17; 57].

У 2001 році працівниками досліджуваного відділу було представлено ще низку виставок, серед яких «Агатагел Кримський «Мій краю чарівливий, тебе я бачу знов у передсмертнім сні» – до 130-річчя від дня народження». У виставковій залі демонструвалися особисті речі (70 одиниць) відомого українського історика, дослідника, життєвий шлях якого пов'язаний з Волиню. Наступна виставка розкривала тему «Біблія в світовій книжковій спадщині XVI–XX ст.». На ній експонувалося 313 предметів: «Біблії» у різних перекладах, а також гравюри на релігійну тематику [17].

До важливих ювілейних дат були створені виставки: ««Над землею летять літа» – до 140-ї річниці від дня смерті Т.Г. Шевченка», де експонувалось 47 оригінальних предметів.; ««Я хочу волі всього народу» – до 255-ї річниці від дня народження Тадеуша Костюшка» (26 експонатів); «Ігор Стравінський і Волинь»; «З історії Магдебурзького права на Волині»; «150 років від дня народження Миколи Крушевського, польського вченого, мовознавця (1851–1887).»; «Леся Українка і її час» – до 88-ї річниці від дня смерті української письменниці, громадської діячки» [17].

У червні 2001 – січні 2002 рр. діяла виставка у Музеї книги та друкарства (м. Острог) «Медицина єсть енциклопедія життя» (з історії медицини на Волині) [39]. А вже у квітні 2001р. – лютому 2002 р. експонувалася у виставковій залі Волинського краєзнавчого музею [17].

Вона вперше була присвячена такій тематиці і, за допомогою залучення різних історичних пам'яток, розкривала досить цікаву тему музейними засобами. У музейних фондах збереглася афіша до цієї виставки, яка створена музейним художником на цупкому ватмані. На виставці експонувалось 38 предметів зі збірки Волинського краєзнавчого музею. Це були лікарські інструменти та предмети, що використовувалися у медицині в різні історичні періоди.

Наступною виставкою 2002 р. є «Діамант у попелі» – до 300-річчя з дня страти українського шляхтича Данила Братковського». На ній експонувалось 1043 оригінальних предмети [17].

У тому ж, 2002 р., була створена міні-виставка «Микола Крушевський на тлі епохи. До презентації книги М. Крушевського «Замовляння», вперше виданої на українській мові в Луцьку 2002 р.». Виставка мала 4 оригінальні предмети, зазначено, що була пересувною. Присвячена видатному лінгвісту М. Крушевському (1851–1887), який є однією зі знакових постатей у краєзнавчому контексті Волині, ім'я якого було широко знане у світі, але не надто відоме на рідних теренах [17].

Першою виставкою, створеною у 2003 р., була «З історії Букваря та школи. Освітній процес на Волині від Київської Русі до наших днів.» У виставковій залі демонструвалося 450 предметів, які знайомили з історією шкільництва, від початку заснування шкіл і до сучасності.

Наступною виставкою, підготовленою працівниками відділу давньої історії була «Історія писемності слов'ян», вона була пересувною, проте представляла 14 оригінальних предметів з музейної збірки. Пересувною була і наступна виставка, створена на основі археологічної збірки музею «Вандали – князі – еліта – воїни – ремісники (археологічні матеріали)». Ця виставка експонувалась у місті Замость (Республіка Польща) [17].

У 2004 р. працівники відділу давньої історії спільно із відділом фондів організували виставку, що мала назву «Діячі польської культури на Волині» (див. додаток В). Її окремий розділ був присвячений Тадеушу Костюшку, з

метою вшанування пам'яті видатного діяча польського національно-визвольного руху [38]. У цьому ж році був підготовлений ще один проєкт, присвячений Луцькому з'їзду монархів. Він мав назву «Луцький з'їзд 1429 року (до 575 річчя з часу події)». Для нього створили оригінальний дизайн афіші: на темно-зеленому фоні зображена гравюра Луцького замку із північного боку, на передньому плані розміщено Любартову (В'їзну) вежу.

У жовтні – листопаді 2005 р. у Волинському краєзнавчому музеї експонувалася виставка «Луцькі реліквії» (див. додаток Д), приурочена до 920-ї річниці першої писемної згадки про місто Луцьк. На виставці були вперше представлені унікальні документи і матеріали із фондів Волинського краєзнавчого музею, Державного архіву Волинської області, Волинської обласної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки, заповідника «Старий Луцьк», а також з Львівського історичного музею, Національного музею м. Львові та Наукової бібліотеки імені Василя Стефаника у м. Львові. У виставковій залі експонувалися: скарб срібних прикрас X–XI ст., що був знайдений у с. Городище; пергамент 1511 р. – найдавніший луцький документ; текст 1497 р., що засвідчував надання Магдебурзького права місту; фрески XIII – початку XIV ст., знайдені під час розкопок церкви Іоана Богослова; невідомі гравюри та унікальні книги, що розкривають історію Луцька [69].

Першою виставкою, організованою відділом давньої історії у 2006 р. була «Меморії Радзивілів з Олицької резиденції», яка відкрилась 25 квітня (див. додаток Ж). Предмети побуту, графічні і живописні портрети, документи та фотоджерела допомагали розкрити їх історію заможної та впливової родини магнатів Радзивілів, привернути увагу громадськості до Олицького замку і його долі, як пам'ятки архітектури національного значення.

28 грудня 2006 р. відділ давньої історії відкрив для відвідувачів ще одну виставку «Світ порцеляни». У виставкових вітринах були представлені вироби українських фабрик в Корці, Баранівці, Полонному і Городниці, а

також відомих зарубіжних фірм. Для афіши цього виставкового проєкту обрали зображення одного з експонатів, що був представлений на виставці – фаянсова посудина із зимовим пейзажем (див. додаток З).

У 2008 р. спільно із Рівненським обласним краєзнавчим музеєм була розроблена та представлена виставка «Де козак, там і слава, і воля...». Основу виставки склали унікальні козацькі речі з поля Берестецької битви 1651 р. із колекції Рівненського обласного краєзнавчого музею [32]. Виставка присвячена 360-й річниці від початку Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Варто зазначити, що афіша до цього виставкового проєкту виготовлена власноруч, із написаним від руки текстом та вирізаними декоративними вставками.

У 2010 р. працівниками відділу давньої історії спільно із ДП «Волинські старожитності» «НДЦ «ОАСУ» ІА НАН України, а також за участі Рівненського краєзнавчого та Любомльського краєзнавчого музеїв, була реалізована виставка «Врятовані пам'ятки», яка діяла протягом квітня – жовтня. Виставлялися матеріали рятівних археологічних експедицій 2005–2009 рр. з музейних збірок. Серед них були металеві знаряддя праці та інструменти, гончарні клейма, фігурки та інші археологічні пам'ятки (див. додаток Б).

У тому ж році працівники відділу оформили в експозиційному залі Волинського краєзнавчого музею оригінальну виставку «Вишивка козацької старшини XVII–XVIII століть» з колекції Чернігівського історичного музею імені Василя Тарновського, що була привезена до Луцька. Іншу просвітницьку виставку надав для експонування на Волині Дніпропетровський національний історичний музей імені Дмитра Яворницького. Вона мала назву «Дослідник і збирач старовини – Дмитро Іванович Яворницький» і розкривала яскраву постать в українській історії та музейній справі [21]. Завдяки обміну виставки і співпраці з іншими музейними закладами України волиняни мали можливість познайомитися з

пам'ятками історії, археології, які зберігаються за межами Волинської області.

У друге десятиліття активної виставкової діяльності відділу давньої історії спостерігаються суттєві зміни. Тематика виставок є вузькоспеціалізованою, націленою як на показ окремих колекцій так і на висвітлення конкретних тем. У той час, коли у першому десятилітті виставки були присвячені здебільшого вшануванню пам'ятних дат і особистостей, то у 2001–2010 рр. вони почали набувати нового спрямування. Розроблялася нова тематика, залучалася більша кількість музейних предметів та колекції з інших музейних закладів України, розкривалися імена та події про які радянська ідеологія замовчувала. Оформлення виставок також вдосконалилось, зокрема залучалося нове виставкове обладнання та використовувалися різні прийоми демонстрації музейних предметів, які дозволяли виокремити важливий експонат чи привернути увагу до цілісної колекції, розглянути мініатюрні речі під збільшувальним склом тощо.

Змінилася динаміка виставок, приурочені до пам'ятних дат та подій: із 33 виставок – пам'ятних 17. Тобто 52% від загальної кількості виставок були приурочені до події (див. додаток Л). Їх стали організовувати у контексті проведення тематичних заходів, для повноти розкриття теми, і тривалість їх експонування теж скоротилася. Відповідно, це дало можливість у виставкових залах створювати масштабні та довготривалі тематичні проєкти пізнавального характеру.

Наступного, 2011 р. було організовано дві виставки, приурочених до 360-ої річниці Берестецької битви, це «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже», а також «Наша воля, наша слава – не вмере, не загине». У цьому ж році була розроблена виставка «Сповідь старовини: історія промовляє, експонати засвідчують», це була виставка раритетів із фондів Волинського краєзнавчого музею [22]. Бірюліна О. зазначає, що в основі концепції не персоніфіковані культу чи ідеології, а інтерес відвідувачів до

суб'єктивної історії. Виставка була побудована за хронологічним принципом, починаючи із епохи бронзи і до початку ХХ ст. та містила такі тематичні блоки:

I. Волинь на перехресті давніх цивілізацій: зброя як ознака суспільного прогресу.

II. Шепельська корчма – середньовічний волинський гостинний двір.

III. Волинські нащадки Станіслава Жолкевського – великого польного гетьмана, героя битви під Цецорою.

IV. Радзивіли – будівничі Олики.

V. Родинне дерево Радзивілів – унікальна генеалогічна і мистецька пам'ятка I половини ХVIII ст.

VI. Олицький надгробний барельєф – рідкісна пам'ятка з найпишнішого барокового костелу на Волині.

VII. До витоків Української Греко-католицької Церкви.

VIII. Мистецькі уподобання волинських магнатів.

IX. Особливості середньовічного весілля.

X. Дилема української шляхти в часи Хмельниччини: Адам Кисіль.

XI. Життя і смерть поета Данила Братковського.

XII. Історія одного нерозділеного кохання.

XIII. Роль німецького Магдебурзького права у розвитку волинських міст.

XIV. З історії освітніх закладів на Волині.

XV. Роль особистості у суспільному поступі [8; 46].

Виставка мала широку структуру, охоплювала різноманітний спектр подій, що відбувались на території Волинської області. Відвідувачі могли дізнатись про археологічну колекцію зброї, політичне життя волинського ранньомодерного часу, мистецькі вподобання волинських знатних людей, а також про середньовічне вінчання.

Ще однією виставкою, датованою зазначеним 2011 р. є «Романтика ремесла княжої доби: металургійно-ковальська та ювелірна справа».

Тематика виставки була розроблена науковими співробітниками відділу вперше. Для розкриття такої теми було залучено близько 300 предметів із фондів Волинського музею, серед яких представлено предмети побуту, зброю, замки, прясла тощо. Окремим комплексом демонструвалася колекція ремісничих виробів XI–XIV ст., що були знайдені на території літописного міста Перемиль, яке було центром волості в княжу добу, нині це село в Горохівському районі [59].

2012 виставковий рік характеризується чотирма виставками, які організувала завідувачка відділу давньої історії О. Бірюліна. Першою була «Волинь часів франко-російської війни 1812 року. До 200-ї річниці історичних подій». Наступною виставкою була «Втрачена хронологія: Археологічні дослідження на Волині 2011 року» [28]. Це був великий проєкт, який підготовлений спільно із ДП «Волинські старожитності» ДП «НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України. Виставка демонструвала матеріали, які увійшли до рейтингу «Топ-5 волинської археології 2011 року» [65]. Предмети були знайдені на території Волині, це зокрема дослідження у Володимирі-Волинському, Крупі, Шацьку, Богущівці, Пересопниці, Шеплі, Городищі, Луцьку та на Шацькому поозер'ї. Зазначається, що особливу увагу приділили реконструкції житла давньоруського періоду кінця XI – початку XII ст. з Богущівки, яке було знищене будівництвом пізнішого періоду [9]. Виставка побудована за хронологічним принципом, де перші блоки презентують знахідки давніших часів, зокрема епохи бронзи – раннього заліза і до пізніших періодів. Зокрема були представлені: амфора стжижовської культури, ульвівська посудина, торгові пломби, медальйони, монети, тощо [2; 28].

У цьому ж році було підготовлено ще дві оригінальні за тематикою виставки: «Святий Миколай на гербі міста Луцька: витоки і побутування патронального символу», як результат досліджень О. Бірюліної. Виставка «Викотіть бочки... З історії пивоваріння у Чехії та на Волині», знайомила

відвідувачів із розвитком пивоваріння на Волині, який пов'язаний із чеським переселенцем – Вацлавом Земаном [28]. Він у 1888 році збудував у Луцьку свою першу броварню. Споруда того заводу й досі збереглася і є чи не єдиною пам'яткою промислової архітектури тієї доби в обласному центрі.

Наступного, 2013 р, працівниками відділу давньої історії було підготовлено дві меморіальні виставки, це «Духовні центри християнства на Волині», яка підготовлена до 1025-ліття Хрещення Київської Русі, а також виставка до 760-ої річниці коронації Данила Галицького – «Данило Романович – король Руський». У тому ж році у листопаді була підготовлена виставка – «Спочатку було слово...» До 900-річчя створення «Повісті минулих літ» і до Дня української писемності та мови, у підготовці брали участь працівники відділу давньої історії Волині Т. Садовник, М. Вашета, Б. Зек, Н. Галабуз [23]. Виставка побудована за тематико-хронологічним принципом, від появи кириличного письма і до сучасних реалій розвитку української мови [72]. На виставці були представлені давні писачки (стилоси), зразки текстів, видання галицько-волинського літопису, а також тематична марка до дня писемності із зображенням святих Кирила та Мифодія.

2014 р. відзначився однією подієвою виставкою до 180-річчя від дня народження В. Б. Антоновича та 105-ої річниці від дня народження Я. Ю. Фіцке, виставка мала назву «Волинь у дослідженнях археологів», були представлені деякі із археологічних колекцій, а також матеріали експедицій [16]. У цьому ж році була також створена пересувна виставка «Тарас Шевченко і Волинь. До 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка», яка діяла і до 2023 р.

Ще одна подієва виставка була підготовлена наступного року, вона мала назву «Від Кракова до Петербурга», була присвячена 250-річчю з дня народження Тадеуша Чацького [24]. У цьому ж, 2015 р. була виставка, на якій демонструвалися відреставровані предмети, над якими протягом 2009–

2014 рр. працювали фахівці Національного науково-дослідного реставраційного центру у Києві. Вона мала назву «Відреставровані документи на пергаменті і папері з колекції Волинського краєзнавчого музею». Серед унікальних пам'яток – демонструвався Пергамент 1773 року, написаний в Мангеймі і надісланий в Олику.

Три історико-археологічні виставки були підготовлені у 2017 р., вони демонстрували залишки посуду, родинні колекції, а також матеріали з археологічних розвідок. Це виставки «Таємниці волинської археології», «Радзивіллівська колекція» (з фондів Волинського краєзнавчого музею) та «Волинська кераміка» [25; 84; 85; 86]. Остання хронологічно представляла розвиток керамічного виробництва, техніки декорування, розповідалось також про появу кахель на території Волині. Був також інтерактивний блок з інструментами необхідними для виготовлення посуду на гончарному крузі та його декорування. Окрім матеріалів із фондів Волинського краєзнавчого музею були представлені власні вироби майстра-кераміста Сергія Столярука, який також демонстрував основні техніки виготовлення керамічних виробів на гончарному крузі, а майстер Анатолій Філософ показував технологію джгутикової методики ліплення горщиків [43].

У тому ж 2018 р. спільно із фондами адміністрацій державних історико-культурних заповідників, музейних установ Волинської, Рівненської і Тернопільської областей була відкрита виставка «Кохлі Волині XV–XVIII ст.» Вона представляла унікальну колекцію кахлів із фондів багатьох музеїв, зокрема і Волинського краєзнавчого. Ідея об'єднати найкращі предмети із фондів семи музеїв належить Олексію Войтюку, завідувачу відділу реставрації Рівненського обласного краєзнавчого музею і його колегам – Юрію Пшеничному, науковому співробітнику Державного історико-культурного заповідника м. Дубно і Ользі Морозовій, завідувачці сектором Рівненського обласного краєзнавчого музею [10]. Виставка знайомила з цінними зразками матеріальної культури міського населення нашого краю періоду пізнього

середньовіччя і раннього модернового періоду, самобутніми мистецькими творами, які здавна використовувалися для личкування печей, стін хатин і замків, фонтанів тощо.

Наступного року було підготовлено ще три вузькотематичні виставки: «Князівський спадок Волині» – спільно з Рівненським обласним краєзнавчим музеєм та кафедрою архітектури та середовищного дизайну Національного університету водного господарства та природокористування; віртуальна виставка «Поховальний скарб з села Рованці», яка знайомила зі скарбом, знайденим у селі Рованці [26; 27]. Остання була одним із перших проєктів, побудованим завдяки застосуванню цифрових технологій. Автор проєкту Тарас Верба зазначав, що виставка являла собою веб-сайт, що складався із п'яти розділів: головна сторінка, історія виявлення, фотогалерея, контакти і блог. Такий підхід був новим у виставковій роботі не лише відділу, а й цілого музею, адже історія була передана не шляхом сухої інформації і текстів, а шляхом емоцій та візуального задоволення, також проєкт створював можливість зворотного зв'язку для відвідувачів.

Виставка-інсталяція «Їсти, пити, хороше походити» про шинок XIX ст. стала доповненням до етнографічного комплексу в контексті експозиції відділу давньої історії. Вона мала на меті відійти від негативного поняття «шинок» та звернути увагу на багатогранність та висвітлення цього явища, як невід'ємної частини української історії та культури. Виставка включала чотири складові тематичні частини:

1. «Гостьовий стіл шинку XIX ст.». Частина, що показувала тогочасний побут, традиції, столові прибори, зокрема пляшки, ложки, миски, підсвічники, а також муляжі їжі тощо.

2. «Шинковий прилавок XIX ст.». Цей блок показував декор шинків, систему оплати товарів, а також процес рахування та зважування

3. «Типові шинкові товари XIX ст.». Тут було представлено різноманіття напоїв та продуктів, що були актуальними у XIX ст. Доповнювали цей блок сулії, бочечки, миски, баняки, пляшки тощо.

4. Текстово-ілюстративна частина. Мала на меті стимулювати відвідувача до самостійного вивчення, прочитання текстів та огляду ілюстрацій.

Загалом виставка знайомила музейних відвідувачів із життям, побутом, традиціями, зокрема із українським шинкарством [29].

Із початком пандемії діяльність музею суттєво змінилась, це вплинуло і на виставкову діяльність. Більшість розробок та заходів втілювались віртуально. Зокрема відділом давньої, середньовічної та нової історії Волині створювались музейні пазли, квести, тести, віртуальні екскурсії, 3Д-моделі деяких експонатів [74].

Із новим підходом була розроблена виставка «Панство на дозвіллі» (Аристократичні розваги XIX – поч. XX ст. на Волині), що була відкрита 2020 р. Відвідувачі мали змогу дізнатись про азартні ігри, забави, музику, модні тенденції, розвиток фотомистецтва. У залі демонструвалися згруповані вироби інтер'єрного призначення, представлені громадськості тематичними блоками. На відкритті відвідувачів зустрів актор Дмитро Безвербний, котрий був у ролі світського пана, який і розповів про свої вподобання та забави. Виставка мала нову концепцію побудови і значно вирізнялась серед виставкових проєктів попередніх років досліджуваного відділу. Виставковий проєкт «Панство на дозвіллі» був широко висвітлений у засобах масової інформації, соціальних мережах [54; 55; 56; 67], навіть знято відео на YouTube [68].

У період із 2011 і до 2020 рр. можна простежити кардинальні зміни у виставковій роботі історико-археологічного спрямування. У цей період всього було відкрито 23 виставки, із яких п'ять були присвячені пам'ятним датам чи особам, що становить 22% від загальної кількості (див. додаток М). Це свідчить про зацікавлення вузьких тем, а відповідно і зацікавлення

громадськості, адже музеї беруть участь у створенні трендів та формуванні попиту. Можемо простежити, що у порівнянні із попередніми десятиріччями кількість виставок зменшилась. У цей час виставки набувають нового значення і створюються нові підходи до оформлення цього виду комунікації із музейними відвідувачами. Більший акцент ставиться на взаємодію відвідувача із музейною колекцією, а не «сухою» історією. Змінюється форма інтерпретації музейних колекцій та історії. Адже важливо подавати матеріал із незацікавленої сторони, представляючи глядачеві кілька варіантів. Відвідувач повинен сам обдумати та дійти до думки, висновку та позиції. Ми відходимо від того часу, коли виставки та експозиції були методом пропаганди та насадження потрібних ідей. Зараз виставки стають провідниками в минувщину, де історичні події демонструються без пропаганди. Виставки мають на меті змусити людину думати, відповідати на питання та обґрунтовувати свої погляди, а не виклад інформації, яку потрібно сприйняти однобоко.

29 квітня 2021 р. була відкрита виставка «Волинь на перехресті культур». Особливістю відкриття була костюмована екскурсія «Скарби музею». Представлялись найцінніші експонати шляхом підсвічування та фонового затемнення іншої частини експозиції. Розповідали історію та шлях надходження цих предметів до збірки музею.

11 лютого 2022 р. була відкрита виставка «Міське життя. На стику століть». Там представлялись речі побуту, сакральні, а також господарські предмети, які були у вжитку волинських міщан. Проект складався із тематичних блоків, що були присвячені фарфоровим та фаянсовим виробам, грошам та монетам, які були в обігу на Волині в той період, а також чисельній єврейській громаді [42].

У цьому ж 2022 р. у листопаді, була відкрита виставка «Юзеф Крашевський і Волинь». Виставка була організована в рамках грантового проєкту «Колорит прикордонного Полісся у житті та творчості Ю. І. Крашевського», що упроваджувалась за фінансової підтримки

Європейського Союзу в межах Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014-2020 Європейського Інструменту Суспільства [31]. Виставка мала на меті показати історичну особистість опираючись на картини, які намалював сам Крашевський. Розробники виставки орієнтувались на молоде покоління, намагаючись не перевантажувати виставку та подати історію крізь призму мистецтва, а не сухого, історичного, наукового фактажу.

У вересні 2023 р. була відкрита виставка «Вінтаж. Фото». Вона представляла колекцію фотознімків волинського краєзнавчого музею кінця XIX – першої половини XX ст. Під час оформлення виставки були використані окремі оригінальні пам'ятки фотомистецтва, що передавали матеріали, техніку створення самих знімків, підписи та написи на паспарту, авторське маркування салонів тощо. Проте більшість матеріалів – збільшені копії чорно-білих світлин музейної колекції, що була частково оцифрована [35].

Виставка складалась і тематичних блоків, які демонстрували переважно сільське життя, звичаї, обрядовість, святкування, а також міське життя, міський лайфстайл, особисті портрети, архітектура Луцька XIX–XX ст. У вітринах були розміщені раритетні фотоапарати, оригінальні фото із приватної колекції лучанина Віктора Літевчука, репродукція фотоальбому, аксесуари, тканини, комірці, а також одяг тогочасних людей. Для відвідувачів було облаштовано також дві фотозони із атмосферою тогочасних салонів. Виставка доповнена слайд-шоу, відповідним аудіосупроводом, де спершу розповідається про технологію створення фото, а пізніше ряд фото у збільшеному форматі, погруповане за темами. Крім індивідуального огляду виставка супроводжується екскурсійним забезпеченням, де екскурсовод демонструє прототип першого фотоапарата – камеру-обскуру [35]. Відкриття виставки зацікавило журналістів та громадськість, про що свідчать їх дописи [18; 64; 66; 70; 71]. Для музею це

стало гарною нагодою презентувати свою колекцію та популяризувати власний продукт.

Однак перед двома попередньо згаданими виставками, у зв'язку із широкомаштабним вторгненням росії в Україну в лютому 2022 року та запровадженням воєнного стану перед музеями постали складні виклики існування, а й загалом питання про закриття діяльності закладів, оскільки усі цінні предмети повинні були схованими у безпечних місцях.

У таких обставинах, щоб не втратити зв'язок з відвідувачами Волинський краєзнавчий музей будує виставкові проекти з використанням переважно ілюстративних матеріалів, приватних колекцій, не музейних предметів тощо. Тому можемо простежити, що використання фото та друку оцифрованих музейних предметів стало важливим елементом демонстрації матеріалів на виставці та представлення частинки культурної спадщини відвідувачам.

Початок четвертого десятиліття виставкової діяльності відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині, а саме 2021–2023 рр. характеризується чотирма виставками, одна з яких присвячена особистості (див. додаток Н).

Зокрема варто зазначити зокрема період із 2019 до 2023 рр. Оскільки це є період COVID-19, а пізніше і російсько-української війни, що змушує кардинально змінити як внутрішню, так і зовнішню роботу музеїв. Як зазначалось, із 2019 р. відділ переформатували та розширили досліджуваний період, який охоплював від найдавніших часів і до 1914 р. Також у цей період у зв'язку зі зміною працівників, змінюється і уявлення про музейну роботу. У зв'язку із популяризацією спадщини через музейні та культурні заклади, через доступність інформації та можливість переймати досвід інших музеїв, виставок, проектів – збільшується і кількість ідей та можливостей їх реалізації. Усі ці фактори впливають як на внутрішню так і на зовнішню роботу музею, це відображається і у виставковій діяльності. Зазначені роки були важким періодом для усіх сфер

діяльності, зокрема і культури. Такі випробування змушують переосмислити музейну роботу, виставкову, популяризаторську, експозиційну тощо.

Аналізуючи усю виставкову діяльність відділу, можемо простежити, що в кожні наступні 10 років кількість виставок зменшується, проте це не є поганими показниками, адже виставкова діяльність вдосконалюється та виходить на новий рівень. Зрозуміло, що велика кількість виставкових проєктів не сприяє їх якісним показникам. Частину виставок можемо означити як міні-виставки, на яких були представлені кілька предметів, розміщених в одному кубі, тобто не можна це порівняти із цілим виставковим проєктом в окремому виставковому залі, з використанням різних виставкових прийомів.

Зменшення кількості виставок дозволило науковим співробітникам більше часу приділити розробці нових тем, вивченню музейних колекцій, налагодженню співпраці з різними закладами та організаціями. Водночас, розкриття нових тем, показ оригінальних музейних пам'яток дозволило викликати зацікавлення у музейного відвідувача.

За весь досліджуваний час, а саме 1991–2023 рр. було організовано та проведено понад 77 виставок, із яких 42 присвячені пам'ятним подіям, визначним датам чи особам, що складає 41% від кількості усіх виставок (див. додаток П).

Помітно також і зміни у зовнішньому представленні та рекламі виставкових проєктів. Найяскравішим прикладом цього є афіші. Спочатку вони виконувалися музейним художником-оформлювачем, згодом їх почали розробляти за допомогою графічних редакторів. Змінилося їх оформлення, шрифти, написи, ідеї розміщення, ілюстрації, кольори. Усе це свідчить про нові підходи, візуальний багаж (надивленість) та нові задуми до привабливості відвідувачів. А ще часто для афіші використовується зображення музейного предмета, що викликає зацікавлення з боку відвідувачів.

Протягом усього існування відділу (1991–2023 рр.) працівники розроблювали та втілювали виставкові проекти різноманітних тематичних спрямувань, висвітлюючи музейні збірки. Наукові співробітники організували 20 тематичних виставок присвячених українській символіці, гербам, магдебурзькому праву, писемності, духовним центрам, дослідженню археологів та їх діяльності. Це такі виставки як: «Михайло Грушевський і геральдика Волині», «Від символу до герба. З історії символіки Волині», «Сторінки історії Луцького Хрестовоздвиженського братства», «З історії Магдебурзького права на Волині», «Микола Крушевський на тлі епохи. До презентації книги М. Крушевського “Замовляння”, вперше виданої на українській мові в Луцьку О.Є.Златогорський 2002 р.», «Історія писемності слов’ян», «Вандали – князі – еліта – воїни – ремісники (археологічні матеріали)», «Діячі польської культури на Волині», «Луцькі реліквії», «Наша воля, наша слава – не вмере, не загине», «Святий Миколай на гербі міста Луцька: витоки і побутування патронального символу», «Духовні центри християнства на Волині», «Волинь у дослідженнях археологів», «Від Кракова до Петербурга», «Волинська кераміка», «Князівський спадок Волині», «Їсти, пити, хороше походити», «Панство на дозвіллі», «Волинь на перехресті культур», «Міське життя. На стику століть». Усі ці виставки висвітлюють окремі теми за допомогою матеріалів із фондів музею. Простежується, що напрямки різноманітні і направлені на різновікову аудиторію.

Окремою групою можемо виділити також виставки, що демонструють частини із колекцій Волинського краєзнавчого музею. Кількість таких виставок, підготовлених науково-експозиційним відділом давньої, середньовічної та нової історії Волині сягає 20-ти. Усі вони присвячені окремим музейним колекціям, а саме: Бібліям, полюванню, медичному приладді, порцеляні, вишивкам, ковальському та ювелірному ремеслу, історії пивоваріння, світлинам, а також великій кількості археологічних предметів. Такі виставки дають громадськості доступ до музейних колекцій

та популяризують фонди музею. Зокрема це були виставки: «Книгодрукування на Волині», «Кераміка Волині. Традиції та сучасність», «Реліквії родини Скоропадських», «Біблія в світовій книжковій спадщині XVI–XX ст.», «З історії полювання на Волині (з фондів музею і матеріалів магазину «Волинь. Зброя»).», «Біблія у світовій книжковій спадщині», «Медицина єсть енциклопедія життя», «З історії Букваря та школи. Освітній процес на Волині від Київської Русі до наших днів.», «Меморії Радзивілів з Олицької резиденції», «Світ порцеляни», «Де козак, там і слава, і воля...», «Вишивка козацької старшини XVII–XVIII століть», «Береженого Бог береже, а козака шабля стереже», «Сповідь старовини: історія промовляє, експонати засвідчують», «Романтика ремесла княжої доби: металургійно-ковальська та ювелірна справа», «Викотіть бочки... З історії пивоваріння у Чехії та на Волині», «Таємниці волинської археології», «Радзивілівська колекція», «Вінтаж. Фото». Аналізуючи ці виставки, матеріали, що були використані, можемо простежити, багатогранність музейних збірок.

Звітних виставок було проведено п'ять. Це виставки, де представлялись матеріали із археологічних розкопок, а також відреставровані предмети. До цієї групи виставок відносяться: «Врятовані пам'ятки», «Втрачена хронологія: Археологічні дослідження на Волині 2011 року», «Відреставровані документи на пергаменті і папері з колекції Волинського краєзнавчого музею», «Поховальний скарб з села Рованці».

Окремою групою можна виділити також виставки, присвячені річницям значущих подій. Усього таких виставок було розроблено та організовано вісім, це зокрема: ««Пам'ятаймо твою славу» – до 350-ї річниці Берестечківської битви», «З історії Волинського краєзнавчого музею» – до 70-річчя створення», «Від ювілею до ювілею» нові надходження музею (1994–1999) – до 70-річчя створення Волинського краєзнавчого музею, «До 800-ліття Галицько-Волинського князівства», «Луцький з'їзд 1429 року (до 575 річчя з часу події)», «Волинь часів франко-російської війни 1812 року. До 200-ї річниці історичних подій», «Духовні центри християнства на

Волині. До 1025-ліття Хрещення Київської Русі», «Спочатку було слово...» До 900-річчя створення «Повісті минулих літ» і до Дня української писемності та мови. Ці виставки дають змогу побачити події, які є значущими для волинського краю і які слід пам'ятати та згадувати.

Найбільшою групою, яка налічує 24 виставки є проекти, присвячені персоналіям. Пам'ятні виставки були і є досить поширеними, вони не дають забути імена видатних діячів, археологів, літераторів та історичних постатей. Лесі Українці було присвячено три виставки (розроблених лише працівниками відділу історії) це виставки: «Волинськими шляхами Лесі Українки», «Леся Українка – дітям. Дитячі видання творів поетеси», а також ««Леся Українка і її час» – до 88-ї річниці від дня смерті». Агатангелу Кримському було присвячено дві виставки – «Агатангел Кримський «Мій краю чарівливий, тебе я бачу знов у передсмертнім сні» – до 130-річчя від дня народження», «Я посмів любити...» – до 60-ї річниці від часу загибелі Агатангела Кримського. Тарасу Шевченку також присвячено низку виставок, серед тих, що розроблялись відділом давньої, середньовічної та нової історії Волині числиться п'ять: «Тарас Шевченко. Доля. Муза. Слава» – до 185-ї річниці від дня народження, ««Над землею летять літа» – до 140-ї річниці від дня смерті Т. Г. Шевченка», «Шляхами Кобзаря. До 188-ї річниці з від дня народження Т. Г. Шевченка.», ««Кобзар у моєму житті» – до 188-річниці від дня народження Т. Г. Шевченка», «Тарас Шевченко і Волинь». До 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка»». Виставкові проекти були присвячені також археологам і дослідникам, зокрема Я. Фітцке, Д. Яворницькому, В. Антоновичу – «Дослідники землі Волинської» до 167-ї річниці від дня народження В. Антоновича та 90-ї річниці від дня народження Яна Фітцке, «Дослідник і збирач старовини – Дмитро Іванович Яворницький». Дві виставки було присвячено Ю. Крашевському – ««Ю. І. Крашевський і Волинь» – до 190-ї річниці від дня народження.» та «Юзеф Крашевський і Волинь». Дві виставки організовано також і Ігорю Стравінському – «Ігор Стравінський і Волинь», ««Театр Ігоря

Стравінського» – до 120-річчя від дня народження композитора.». Виставки присвячували також і Галині Мельник-Калужинській, Миколі Крушевському, митрополиту Іларіону, Габріелі Запольській, В'ячеславу Липинському, Данилу Братковському та іншим видатним діячам і діячкам, життя яких переплетено із Волинню.

Отже, охарактеризувавши усі виставки, проаналізувавши сфери досліджень працівників, згрупувавши виставки за тематикою можемо дійти висновків, що за досліджуваний період діяльності відділу давньої історії (1991–2023) було організовано 77 виставок. Достеменно невідомо скільки їх було точно і яким чином організовувались ті, що проаналізовані авторкою у роботі, адже висвітлено лише ті матеріали, які вдалося знайти. У поняття виставки 30 років тому працівники вкладали дещо інше ніж те, як уявляється виставка зараз. На початку виставкової діяльності відділу і загалом усього Волинського краєзнавчого музею, виставкою могли розумітися і викладки предметів у одному кубі задля доповнення експозиції. Це значно відрізняється від теперішнього рівня виставкової діяльності, де виставки планують роками, суттєво та глибинно досліджують питання, використовують зовнішню комунікацію, залучають додаткові засоби популяризації та створюють плани і стратегії просування виставок. Через недостатність понятійного регулювання у визначення «виставка» входять і банери, і одноденні покази, і довгострокові виставки, які були частиною експозиції. Тобто не можна вкладати сучасне розуміння поняття «виставки» у ті проекти, що реалізовувались 30 років тому. Важливу роль у цьому відіграє також профіль музею, адже на виставкову діяльність краєзнавчих музеїв впливає і застаріле планування експозиції, концепцію яких повністю змінити дороговартісно та ризиковано, особливо в умовах війни.

Загалом простежуються суттєві зміни у діяльності, напрямках та методах популяризації культурної спадщини в період із 2017 р. Безумовно COVID-19 та російсько-українська війна вплинули і на роботу музею. Проте працівники у таких викликах намагались вдосконалити роботу музею та

зокрема відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині. Популяризуючи музейні збірки та колекції інтерактивними методами, активно використовуючи оцифровані копії задля того, щоб не наражати на небезпеку оригінали – наукові співробітники робили усе можливе задля збереження та поширення історії. Вносили інтерактивні розробки та організовували нестандартні методи показу аби зацікавити громадськість.

РОЗДІЛ 2 АКТУАЛІЗАЦІЯ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ МУЗЕЙНИМИ ЗАСОБАМИ

В епоху динамічних змін трендів, доступності інформації та використання досвіду зарубіжних музеїв Україні важливо не відставати у популяризації власної культурної спадщини, застосовуючи сучасні інструменти та засоби. Сьогодні суспільство, як ніколи, виявляє підвищений інтерес до української історії, культури, яка століттями приховувалась, переписувалась та замовчувалась. Українці прагнуть віднайти свою ідентичність і у цьому процесі музеї відіграють ключову роль, зберігаючи, вивчаючи та популяризуючи артефакти, що засвідчують нашу історію. Досягненню поставлених цілей сприяють новітні форми роботи з аудиторією.

Важливу роль у популяризації історико-археологічних пам'яток музею відіграють виставки. Вони є ключовим інструментом для залучення широкої аудиторії та підвищення інтересу до культурної спадщини. Для цього наукові співробітники у співпраці з іншими структурними підрозділами Волинського краєзнавчого музею використовують різні засоби.

Музей, як установа для людей, працює не лише внутрішньо, а й відкрито для суспільства. Завдання клієнтоорієнтованості музеїв активно обговорюється останні десятиліття. Раніше музеї сприймалися як суто наукові заклади, проте процес відходу від цього уявлення є тривалим і вимагає змін та оновлення підходів до музейної справи.

Покоління, що підрастає – покоління телефонів та соціальних мереж, тому важливо, аби у музеїв були сторінки у якомога більшій кількості соціальних платформ. Якщо музею немає в жодній соціальній мережі – він приречений на забуття.

У роки незалежності України більшість музейних виставок, в тому числі й історико-археологічних популяризувалися переважно через місцеві

засоби масової інформації (радіо, телебачення та пресу). Журналістами були записані окремі передачі на основі експозиції Волинського краєзнавчого музею, що знайомили слухачів з різними сторінками історії Волині та пам'ятками, які її розкривають.

Важливою формою популяризації культурної спадщини були різноманітні друковані видання, в тому числі й каталоги виставок. Так до виставки «Біблія у світовій книжковій спадщині» був надрукований каталог, авторами якого є Огнева Олена Дмитрівна та Златогорський Олексій Євгенович. Каталог включає дві частини – вступ, де описано структуру та значення Біблії у житті людей, у культурі та її місце в історії, подано ілюстрації гравюр біблійних сцен, обкладинки різних видань Священного Писання. А також тематичні блоки виставки. Друга частина – безпосередньо перелік усіх предметів, задіяних у виставці, яка включає 171 позицію [5].

Однак зміни функцій музеїв у ХХІ ст., зростання ролі інформаційних технологій та запити відвідувачів зумовили активне використання музейними закладами новітніх форм презентації своїх збірок.

З 2011 року Волинський краєзнавчий музей запустив сайт «Музейний простір Волині», який знаходився за адресою volyn-museum.at.ua. Саме там розміщувалася інформація про виставкові проекти, які реалізовувалися у музеї. Згодом був розроблений сучасніший сайт на іншій платформі. А у 2020 році розпочав роботу сайт «Волинський краєзнавчий музей» за адресою volynmuseum.com, створений в межах реалізації грантового проекту за Програмою транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014-2020 [13; 14]. На сайті можна знайти інформацію про історико-археологічні виставки, які діють сьогодні. Зокрема, про їх тематику, основні експонати, які на них представлені, розглянути світлини з виставкової зали, отримати відомості про час експонування виставки та години роботи музею [45].

У вкладці «онлайн музей» представлені п'ять 3D моделей із фондів ВКМ, деякі із яких до повномасштабного вторгнення були представлені в

експозиції: скульптура LUBARTAS – бронзовий бюст Великого князя Луцького та останнього правителя єдиного Галицько-Волинського князівства – Любарта (1300–1383рр.), автором якого є Артур Слапсіс [83], ліпний горщик – традиційна посудина слов'ян VI–VIII ст. [81], матриця (форма для відливання лунниць) [52; 82], підсвічник XIX ст. а також дзвіночок Lady Bell [50; 74]. Хоча це і не значна частина фондів, проте така функція дозволяє розглянути предмет із усіх ракурсів у збільшеному вигляді, без ризику пошкодити, якби це відбувалось у реальному житті. Такий підхід дозволяє популяризувати історичні та археологічні предмети віртуальним глядачам, зацікавлюючи потенційних музейних клієнтів. У тій же вкладці, у розділі «Онлайн пазли» можна із віртуальних частинок скласти зображення будівлі музею, вітражу, а також деяких предметів із колекції музею, зокрема Тору та бінокль [51].

Використовуючи інтернет-засоби ВКМ також залучає Facebook для звітності, анонсів та запрошень. У 2023 р. кількість читачів досягла 4,7 тисяч. Активних можна визначити за кількістю лайків, число яких коливається від 50 до 100. Люди поширюють та коментують дописи [12]. Ця мережа допомагає повідомляти про надходження нових унікальних предметів, наприклад пост 27 вересня 2023 р. повідомляє про передання до музею глиняної писанки XI–XII ст. [73], анонсувати виставки, публікуються також запрошення на події, фото із майстер-класів, зокрема із ліплення горщиків за технологією давніх слов'ян 31 липня 2023 р. [61]

Популярності набирає також Instagram сторінка, де публікуються афіші, фото із відкриття виставок оголошення, інформація про пам'ятні події чи річниці, короткі відео із життя музею, а також відео-рекламки. На офіційній Instagram-сторінці понад 1200 слідкувачів. Активно лайкають пости 50-60 людей, проте у співвідношенні із Facebook активність більша. Також в інстаграмі є окремі закріплені пости та хайлайти (папки із збереженими сторіс) [15]. У профілі закріплене коротке трендове відео, де під музику змінюються фото предметів із радзівіллівської колекції

ВКМ [58]. Такі інноваційні впровадження задовольняють потреби різновікової категорії осіб, розширюють кругозір споживачів музейного продукту, збагачують знаннями про Волинський край.

Ведення соціальних мереж вимагає спеціальних навичок та вмінь, адже це є «обличчя» музею та зв'язна ланка між ВКМ та громадськістю. Також ці платформи мають певну і звітну функцію, яка допомагає співробітникам орієнтуватись у заходах, відслідковувати зацікавлення та охоплення, аби створювати якісний та корисний контент. Адже там публікується діяльність усіх відділів музею, у тому числі й історична та археологічна культурна спадщина.

Із новітнім підходом була створена також сторінка у Тік Ток. Це є мережа, основне наповнення якої – короткі відео із життя. На цій платформі набрати аудиторію набагато легше, адже у рекомендоване може потрапити будь-що. Проте у цієї мережі є свої алгоритми, яких варто притримуватись. Працівники відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині створили акаунт із абсолютно новим підходом до контенту, подібного немає ні у якого музею ані України ані загалом. Більшість музейних тік токів – художнього та мистецького спрямування і приносить естетичне задоволення. Проте музейного гуморного контенту практично немає. Охоплюючи й історичні і внутрішньомузейні аспекти працівники популяризують археологічні пам'ятки, події, свою музейну роботу та діяльність. Громадськості такий контент подобається, що видно із зворотньої реакції. Підписників за короткий час сторінка набрала біля п'ятисот, а окремі відео набрали по 40-80 тисяч переглядів та по 6 тисяч лайків [1; 33; 53]. Музейники не лише популяризують музей як заклад, а й знімають відео у деяких частинах експозиції, тим самим поширюючи музейні предмети. Також працівники розроблюють ігри на виживання в музеї, де наступний крок залежатиме від вибору учасника [37]. Серед відео є багато мемів, різких переходів, про історію, про історичні стереотипи, про музейні будні тощо. Про Тік Ток Давня писали Журналісти ІА «Конкурент»

та інші [3; 4; 41]. У коментарях користувачі активно висловлюють свої думки щодо унікальності контенту, індивідуальності та бажають розвитку. Помітно, що через гумор та активні тренди можна популяризувати археологічну та історичну спадщину. Досвід ВКМ починають переймати й інші музеї, створюючи ролики подібного характеру. Таким чином, про предмети археологічних фондів та про історію Волині дізнаються і люди, які не мають змоги відвідати музей. Цей спосіб популяризує експозиційні зали та виставкові проекти у віртуальному режимі.

У той час, коли Facebook та Instagram мають більш офіційний, звітний характер, то Tik Tok робить акцент на неформальній роботі музею, показуючи будні, розвіюючи стереотипні уявлення про консервативність музею та популяризуючи історичну спадщину в актуальний для молоді спосіб.

Сучасне суспільство – суспільство розсіяної уваги та короткої пам'яті. Тому важливо вміти не лише привернути, а й втримати увагу. Потрібно також періодично викладати контент, аби випрацьовувати впізнаваність, адже чим більше людина побачить одне і те ж обличчя, тим більша ймовірність, що наступного разу вона взаємодіятиме із акаунтом (підписка, коментар, тощо).

Отже, можемо стверджувати, що соціальні мережі – місце для розвитку та популяризації культурної спадщини. Володіння навичками, творчий склад розуму та правильний підхід – розвивають музейну сферу, популяризують історію та археологічну спадщину.

Зараз недостатньо зробити розкладку із предметів, аби зацікавити громадськість. Варто удосконалювати форми подачі, сувенірну продукцію аби продемонструвати предмети із новим підходом та новою ідеєю. Саме тому варто доповнювати виставкові проекти інтерактивами. Остання виставка «Вінтаж. Фото» досліджуваного періоду відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині є яскравим прикладом залучення різноманітних актуалізуючих інструментів. Використовуючи лише

оцифровані копії працівники відділу подали їх у кардинально різних виглядах. Якісні роздруківки, розміщені відповідно до тематичних блоків, фото-ряд із музикою того періоду, що проектувався на стіні, фото-зони із декораціями, як у перших фотосалонах Луцька, інтерактивна камера-обскура, яка є прототипом проектора та перших фотоапаратів, дивлячись у яку відвідувачі мали змогу побачити зменшену перевернуту проекцію вигляду із вікна [35]. Такий метод подачі теми дозволяє зануритись у атмосферу XIX–XX ст. та оглянути колекційні фото під новим кутом.

Ще одним методом популяризації культурної спадщини є екскурсії. Музеї відходять від сухого розуміння екскурсій та створюють нові театралізовані дійства для залучення більшої кількості людей. Музейні працівники практикують костюмовані екскурсії до відкриття виставок. Однією із таких екскурсій була «Скарби музею» до відкриття виставки «Волинь: на перехресті культур», що проходила 29 квітня 2021 року. Такий музейний прийом має на меті залучити суспільство до відкриття виставки у незвичний спосіб. Така екскурсія дозволяє зосередити увагу на найцікавіших предметах. Затемнені зали, у яких підсвічуються лише певні експонати, справляють експресивне враження. Незвичним є подання матеріалів – це роблять переодягнені відповідно до епохи екскурсоводи, про скарби якої вони розповідають.

Екскурсія «Про слов'ян...», що орієнтована на знайомство із побутом та вміннями предків тисячолітньої давнини, також є один із способів популяризації давніх ремесел та музейних фондів [11; 40]. Теоретична частина закріплюється завданнями у вигляді виготовлення борошна та посуду за технологіями слов'ян. Такі екскурсії дають змогу разом із теоретичною інформацією отримати практичні знання, сприяють зацікавленню підростаючого покоління народними ремеслами. Використання одночасно головоломок, загадок, практичного виготовлення предметів, супровідних історій дозволяє активізувати різновікову аудиторію з різними уподобаннями.

Інтерактивні принципи використовувалися у такій екскурсії як «Мисливці на мамонтів», завдання якої – ознайомити відвідувачів із життям первісних людей, що проводилася на основі матеріалів, що демонструються в експозиційній залі відділу давньої історії. Виконуючи завдання, екскурсанти отримували практичні знання про життя давніх предків, а також їх побут та звичаї [11].

Окрім оновлення традиційних форм роботи із музейною аудиторією наукові співробітники також впроваджують інтерактиви задля більшої популяризації музейних фондів. Одним із нетрадиційних методів актуалізації спадщини є також проведення музейних свят, зокрема акцій «Ніч музеїв». Одна із таких проводилась і у ВКМ 17 травня 2016 р., що мала назву «Ніч музеїв. Тут живе історія...». Відвідувачі мали можливість побувати на театралізованих екскурсіях в експозиції Волинського краєзнавчого музею, познайомитися із персонажами різних історичних епох, серед яких: кроманьйонець Га, літописець Ізяслав, князь Любарт, луцька гебрейка-шинкарка Ізі Шмойлова, гусари другого полку генерала Баракова, а також послухати їх розповіді. Музеєм «літав» привид Онисько, який насміхався та залякував відвідувачів. Особливістю екскурсій було залучення волинського лірника Андрія Ляшука, який виконував музичні композиції, характерні для Полісся України, також розповів історію лірництва на Волині. Свій авторський проект представив також Олександр Хмільовський під назвою «Згадай своє Небо» [47]. Таким чином простежується позамузейна комунікація, залучення вузькоспеціалізованих майстрів, професіоналів та діячів у різних сферах, що допомагає популяризувати культурну спадщину, музейну колекцію Волинського краєзнавчого музею, використовуючи новітні засоби.

Із настанням пандемії, а пізніше війни – музейна робота Волинського краєзнавчого музею змінилась. російське вторгнення змусило музеї зачинити свої двері, виключенням не стала і експозиція давньої, середньовічної та нової історії Волині. Без експозиції популяризувати

історичну та археологічну спадщину стало складніше. Тому співробітники відділу розробляли віртуальні інтерактиви для залучення онлайн-клієнта. Серед розробок квести, пазли, тести, віртуальні огляди виставок [74].

Одним із ефективних способів популяризації історичної спадщини, давніх технологій, а також виставок і частин експозиції – є майстер-класи. Майстер-клас – це форма практичного навчання, що має структуровані етапи, яка здійснюється фахівцем для передачі досвіду та умінь учасникам процесу [36].

Популяризуючи інформацію про археологічні культури, техніки виготовлення та оздоблення ліпного посуду, зразки якого розміщені у першій експозиційній залі відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині, музейні співробітники поширюють інформацію в складних умовах та викликах, які постають перед музеєм.

Цю форму роботи із відвідувачами працівники відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині активно почали використовувати у період пандемії, коли не було дозволено масовими групами відвідувати музей. Тому працівники музею розробили виїзні майстер-класи, що дає можливість приділити увагу кожній дитині, раціонально використати час, не витрачаючи його на доїзд та збір дітей. Такий метод проведення майстер-класів є більш зручним як для дітей, батьків, вчителів так і для самих працівників музею. Виїзні заняття активно продовжують розвиватись і в умовах війни, популяризуючи культурну спадщину в той час, як більшість експозиційних залів Волинського краєзнавчого музею закриті [34].

Майстер-класи є інтерактивним заходом, що розвиває різні сенсорні здібності. Теоретична частина пояснює історію та особливості тематики заняття, наприклад історію гончарства чи специфіку археологічної роботи. Використовуючи відповідні знаряддя праці, аналоги яких розміщені в експозиції відділу давньої, середньовічної та нової історії, а саме – крем'яні серпи, сокири, наконечники списів, металеві сільськогосподарські

інструменти – працівники відділу знайомлять із давніми знаряддями праці, їх використанням. Знайомство відбувається у вигляді діалогу, учасники активно висловлюють свої думки щодо призначення певних інструментів та проводять аналогію із сучасністю. А на практичній частині діти власноруч можуть створити виріб за давньою технологією із вказівками майстра. Поєднання таких частин допомагає ознайомитись із подіями, процесами та історією, а також закріпити отримані знання практично. Адже виготовляючи свої вироби учасники процесу отримують набагато більше знань та навичок ніж лише від лекційної інформації [34; 36].

Працівники досліджуваного відділу розробили кілька майстер-класів, зокрема із використанням глини, серед них: ліплення глиняного посуду за технологією давніх слов'ян, інтерактивне заняття «Погляд Боплана», реставрація стародавнього посуду [75]. Глина – особливий пластичний матеріал, із якого можна зліпити будь-що. Він не лише приємний на дотик, а й корисний для шкіри, адже забирає відмерлі частинки. Виготовлення виробів є творчим та релаксуючим процесом, тому такі майстер-класи підходять як для дорослих, так і для першокласників.

Інтерактивними діями, що допомагають популяризувати історичну спадщину та археологічний фонд ВКМ є також музейні квести, які активно впроваджувалися у роботу відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині. Вони відбувалися безпосередньо в експозиційних та виставкових залах музею. Однією з таких інтерактивних програм стала «ACTIVITY», що була розроблена для учнів 6–11 класів [6; 87]. Квест орієнтований на розвиток творчих навичок, комунікабельності, роботи в парах та дослідницьких умінь. Спершу екскурсовод знайомив школярів з основними предметами експозиції, які є важливі для проходження наступних завдань. Від уважності і спостережливості екскурсантів залежала швидкість й ефективність виконання квесту. Учасників розділяли на три чи чотири команди, роздавали карти і перші загадки, відповіді на які є експонати. Учні повинні сфотографуватись біля предмета та показати фото

екскурсоводу, за що отримають наступне завдання. Команда, що виконала найперше усі завдання – отримує призи. Ця частина квесту сприяла розвитку уважності та кмітливості. Наступним було завдання на бачення мистецтва і вміння правильно його пояснювати. Адже учасники повинні були детально описати картину, зображену за спиною партнера, аби той зміг її максимально точно відтворити на папері лише за розповіддю, яку почув. Така взаємодія сприяла розвитку творчості, креативного мислення, вміння детально передати словесно візуальне зображення, а також налагодженню спілкування. І на завершення квесту проводився інтерактивний тест, за допомогою «Kahoot» – ігрової навчальної платформи, у якому відвідувачі, якнайшвидше мають правильно відповісти на запитання про музей та його експонати [30].

Ще одним квестом, розробленим працівниками відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині для популяризації археологічних колекцій був «3М», створений за музейними пам'ятками, розташованими у експозиції відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині та виставками, що діяли у музеї. Він дозволив популяризувати виставлені предмети та подати їх із новою інтерпретацією. Гра відбувалася у смартфоні за допомогою телеграм-бота, який видавав завдання, приймав відповіді та керував пошуком у залах музею. Доступ до бота надавався із зчитування QR-коду, який присутній в експозиційних залах, сканувавши його учасники отримували відео-інструкцію до проходження практичних завдань. Правильність виконання цих завдань контролювали музейні працівники, які були присутні на кожній із локацій, вони й надавали правильну відповідь, яку потрібно написати у чаті із ботом. Інтерактивні заняття дозволяли поринути у професію реставратора, етнографа та багатьох інших професій, що дозволяло побачити об'єкти культурної спадщини через роботу фахівців.

Таким чином простежується, що популяризація культурної спадщини, зокрема історичної та археологічної може реалізовуватись будь-якими

можливими музейними засобами. Значну частину у популяризації займають соціальні мережі та сайти, які дозволяють наповнювати сторінки віртуальним контентом, популяризуючи історію не залучаючи оригінальних предметів, які в умовах війни мають перебувати у сховищі. Із метою популяризації історичної спадщини розробляються також майстер-класи, інтерактивні заходи, театралізовані екскурсії та інноваційні заняття. Навіть в час пандемії та війни співробітники відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині роблять усі можливе, залучаючи різноманітні музейні інструменти для популяризації спадщини українців.

ВИСНОВКИ

Музеї є установами, основним завданням яких є збереження та популяризація культурної спадщини. Із стрімким розвитком технологій, зростанням обсягів інформації та масовим використанням штучного інтелекту змінюється суспільство. Поколінню, яке зростає в еру цифровізації, важливо прищеплювати правильні цінності, розповідати правдиву історію, вчити мислити та аналізувати самостійно. Тому перед музеями постає не лише завдання наукового опрацювання фондів, а й їх популяризація та представлення громадськості. Зокрема, Волинський краєзнавчий музей активно провадить популяризаторську діяльність серед молоді, використовуючи різноманітні музейні інструменти для активізації археологічних та історичних колекцій. Одним із найбільш ефективних засобів є музейна виставка.

Виставка – особлива форма музейного показу, що має на меті демонстрацію предметів, об'єднаних спільною концепцією, з обгрунтованою темою, основною ідеєю, цілями і метою. Музейні виставки мають визначені часові рамки демонстрації, а також різні форми втілення (пересувні, стаціонарні, віртуальні). За час існування відділу давньої історії (1991–2023) його науковими співробітниками було розроблено та організовано 77 історико-археологічних виставок. Із усіх виставок понад двадцять були присвячені висвітленню діяльності персоналій, зокрема Лесі Українці, Тарасу Шевченку, Агатангелу Кримському, Яну Фітцке, Михайлу Грушевському, Ігорю Стравінському, Миколі Крушевському, Габріелі Запольській, В'ячеславу Липинському та іншим.

Тематичних виставок було організовано понад двадцять, вони були присвячені волинській кераміці, стародавнім волинським кахлям, гербам, повсякденню та ремеслам слов'ян тощо.

Музейним колекціям присвячено 19 виставкових проєктів, які висвітлювали Радзивіллівські колекції, порцелянові предмети, зразки

стародруків, збірки медичних предметів, зброї, пивоваріння і тд. Річницям визначних подій за 33 роки виставкової діяльності відділу було присвячено вісім виставок, зокрема Берестечківській битві, а також річницям відкриття музею. Група, що налічує чотири виставки – звітні, які показували матеріали із археологічних розкопок. Таким чином простежується різнопланова робота в рамках історико-археологічної теми, висвітлення малодосліджених тем, показ унікальних предметів, розробка інтерактивних блоків виставок та додаткових заходів, для популяризації культурної спадщини.

Не останнє місце в розвитку та популяризації займають і соціальні мережі. Створення унікального контенту, постійна взаємодія із відвідувачами, публікація предметів, анонсів, афіш, оголошень впливає на впізнаваність музею та зацікавлення. Саме тому працівники відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині активно долучались до створення відеороликів, постів, сторісів для Instagram та Facebook, а також ініціювали створення неформальної Tik Tok сторінки свого відділу, де публікуються музейні будні, стереотипні ситуації та наукові факти.

Важливим аспектом актуалізації та популяризації історико-археологічної спадщини – є проведення практичних занять, де поряд із лекційною частиною, учасники зможуть виготовити власноруч щось за особливою технологією. Такими заняттями є майстер-класи.

Задля популяризації археологічних та історичних фондів працівники музею використовують також інноваційні інструменти, такі як: музейні свята, квести, театралізовані екскурсії, костюмовані дійства, музейні ігри, віртуальні вікторини. Вони допомагають цікаво розкрити тему, підсили залучення відвідувачів, зацентувати увагу на окремих подіях чи історико-археологічних пам'ятках. Також ці засоби допомагають оновлювати музейну роботу й популяризувати культурну спадщину у цікавий для сучасного покоління спосіб.

Аналізуючи усю виставкову та популяризаційну діяльність відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині – можна стверджувати, що

наукова робота покращувалась та вдосконалювалась. Працівники залучали нові методи та засоби для оновлення своєї роботи. Інтерактив, діджиталізація, наповнення віртуальним контентом – покращує імідж та впізнаваність музею, а також сприяє поширенню історичної, археологічної та культурної спадщини серед різновікової категорії відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А ви знали, що ядрами стріляли не лише гармати? URL: https://www.tiktok.com/@vkm.ancient/video/7330611551516314886?is_from_webapp=1&sender_device=pc&web_id=7329880344088675845 (дата звернення: 29.04.2024).
2. Баюк В. Златогорський О. Виставка «Втрачена хронологія: археологічні дослідження на Волині 2011 року» у Волинському краєзнавчому музеї. *Волинський музейний вісник: Музеї у дослідженні та збереженні пам'яток культурної спадщини західноукраїнських етнічних земель*. Наук. зб. : Вип. 4. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Луцьк, 2012. С. 137–144.
3. «Без музею якось не чіназес»: луцькі музейники «рвуть» тикток (відео). URL: <https://konkurent.ua/publication/130851/bez-muzeu-yakos-ne-chinazes-lutskimuzeyniki-rvut-tiktok-video/> (дата звернення: 30.04.2024).
4. «Без музею якось не чіназес»: луцькі музейники «рвуть» тикток (відео). URL: <https://news.meta.ua/uk/news/bez-muzeiu-iakos-ne-chinazes-lutski-muzeiniki-rvut-tiktok-video-6026932/> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Біблія у світовій книжковій спадщині : кат. вист. / авт.-упоряд.: О. Огнева та О. Златогорський; Упр. культури Волин. облдержадмін., Волин. край. музей, Рівн. край. музей, Остроз. край. музей. Волин. держ. архів. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2004. 64 с.
6. Бігати та малювати в музеї? Ще й онлайн гру пограти? Та виграти призи? Легко! URL: https://www.instagram.com/p/CTmn4n3o5r7/?utm_source=ig_web_copy_link (дата звернення: 18.04.2024).
7. Більо Л. Експозиційна та виставкова діяльність музеїв Волинської Собласті (1991–2016 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського*

національного університету імені Лесі Українки. *Історичні науки*. Луцьк, 2017. № 4. С. 132–137.

8. Бірюліна О. Наукова концепція музейної виставки «Сповідь старовини: історія промовляє, експонати засвідчують». *Волинський музейний вісник* : Наук. зб. : Вип. 3. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Луцьк, 2012. С. 80–85.

9. Виставка «Втрачена хронологія»: археологічні дослідження на Волині 2011 року. URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/novyny/vystavky/138--l-r----2011-> (дата звернення: 01.02.2024).

10. Виставка «Кахлі Волині XV–XVIII ст.» відкрилася в луцькому заповіднику. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/vystavka-kakhli-volyni-XV-XVIII-st-vidkrylasia-v-lutskomuzapovidnyk/> (дата звернення: 05.01.2024).

11. Волинський краєзнавчий музей запрошує на інтерактивні екскурсії для дітей. URL: http://volyn-museum.com.ua/news/volinskij_kraeznavchij_muzej_zapros hue_na_interaktivni_ekskursiji_dlja_ditej/2020-11-17-5561 (дата звернення 17. 04.2024).

12. Волинський краєзнавчий музей. <https://www.facebook.com/volynkraymus.at.ua/?locale=rw> RW (дата звернення: 18.02.2024).

13. Волинський краєзнавчий музей. URL: <https://volyn-kraymus.at.ua/> (дата звернення 16.02.2024).

14. Волинський краєзнавчий музей. URL: <https://volynmuseum.com/> (дата звернення: 17.02.2024).

15. Волинський краєзнавчий музей. URL: https://www.instagram.com/volyn_museum?igsh=cmN2M2ZwYnplMWcy (дата звернення: 18.02.2024).

16. Волинь у дослідженнях археологів (ВІДЕО). URL: https://volyn-kray-mus.at.ua/news/volin_u_doslidzhennjakh_arkheologiv_video/2014-01-20-341 (дата звернення: 18.04.2024).

17. Грицина Л. Хроніка виставкової діяльності музею. 1999–2003 рр. Волинський музей : історія і сучасність: Науковий збірник. Вип. 3. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, Луцьк–Колодяжне, 18–19 травня 2004 р. Луцьк, 2004. С. 50–56.

18. Два гусаки за фото. Краєзнавчий музей у Луцьку експонує вінтажні світлини. URL: <https://monitorwolynski.com/uk/news/5192-stare-zdjecia-na-wystawie-w-muzeum-w-lucku> (дата звернення: 13.01.2024).

19. Директором історико-культурного заповідника „Старий Луцьк” призначено Павла Рудецького. URL: https://volyn-kray-mus.at.ua/news/direktorom_istoriko_kulturnogo_zapovidnika_starij_luck_prizn_acheno_pavla_rudeckogo/2012-07-17-46 (дата звернення: 18.03.2024).

20. Експозиція (виставка). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_\(виставка\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Експозиція_(виставка)) (дата звернення: 15.12.2023).

21. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2010 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 3. / Упр-ня культури, з пит. релігій та націонал. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силюк. Луцьк, 2012. С. 194–212.

22. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2011 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 3. / Упр-ня культури, з пит. релігій та націонал. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силюк. Луцьк, 2012. С. 213–233.

23. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2013 році. *Волинський музейний вісник* : Наук. зб. : Вип. 6. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2014. С. 304–329.

24. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2015 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб. : Вип. 8. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2016. С. 322–346.

25. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2017 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 9. / Упр-ня культури, з пит. релігій та націонал. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки; Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силюк. Луцьк, 2018. С. 326–354.

26. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2018 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 11. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2021. С. 93–121.

27. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2020 році. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 11. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2021. С. 148–162.

28. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2012 році. *Волинський*

музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 5. : Музейна педагогіка. Теорія і практика. / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силюк. Луцьк, 2013. С. 225–245.

29. Зозуля А. Тематико-структурний план побудови виставки «Їсти, пити, добре походити» (сільський шинок ХІХ ст. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 10. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 96–98.

30. Зозуля А., Волосюк Р. Інтерактивна екскурсія «ACTIVITY». *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 11. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2021. С. 33–35.

31. Історія крізь призму мистецтва: презентували виставку «Юзеф Крашевський і Волинь». URL: <https://www.volynnews.com/news/all/istoriia-kriz-pryzmu-mystetstva-prezentuvaly-vystavku-yuzef-krashevskyy-i-volyn/> (дата звернення 17.01.2024).

32. Історія: «Де козак, там і слава, і воля...». URL: <https://www.volyn.com.ua/news/23820-istoriya-de-kozak-tam-i-slava-i-volya.html> (дата звернення 03.04.2024).

33. Йдіть до музею, поки ще маєте час! URL: https://www.tiktok.com/@vkm.ancient/photo/7318406762833530117?is_from_webapp=1&sender_device=pc&web_id=7329880344088675845 (дата звернення: 29.04.2024).

34. Карпук С. Популяризаторська діяльність відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині Волинського краєзнавчого музею у 2022–2023 рр. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних*

наук : зб. матеріалів тез учасн. VII Міжнар. наук.-практ.конф. Луцьк, 2023. С. 464–466.

35. Карпук С. С. Музейна виставка як спосіб популяризації культурної спадщини. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Переяслав, 4 бер. 2024 р. Переяслав, 2024. С. 83–86.

36. Карпук С. С. Надольська В. В. Майстер-клас як новітня форма роботи з відвідувачами у Волинському краєзнавчому музеї. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : зб. матеріалів тез учасн. V Міжнар. наук.-практ.конф. Луцьк, 2021. С. 473–474.

37. Квест. Виживи в музеї. URL: https://www.tiktok.com/@vkm.ancient/photo/7333761537640910085?is_from_webapp=1&sender_device=pc&web_id=7329880344088675845 (дата звернення: 29.04.2024).

38. Комплекс матеріалів Тадеуша Костюшка у фондах Волинського краєзнавчого музею. URL: http://volyn-kray-mus.at.ua/publ/kompleks_materialiv_tadeusha_kostjushka_u_fondakh_volinsko_go_kraeznavchogo_muzeju/1-1-0-48 (дата звернення: 11.01.2024).

39. Кононюк О., Позіховська С. Виставкова діяльність як один із пріоритетних напрямів музейної діяльності (у розрізі співпраці музеїв Волині). *Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею*. Рівне, 2006. Вип. IV. С. 55–58.

40. Костюмована екскурсія про побут і звичаї слов'ян відбулась у волинському музеї. YouTube, 22 лист. 2020 р. URL: https://youtu.be/zI6wjKVHtyM?si=VdQ_pWBDiFLKIk4l (дата звернення: 20.04.2024).

41. Луцькі музейники «розривають» ТікТок. Фото. URL: <https://volyn.tabloyid.com/zhittia/lutski-muzeiniki-rozrivaiut-tiktok-foto> (дата звернення: 30.04.2024).

42. «Міське життя. На стику століть», або Де у Луцьку здійснити мандрівку у минуле. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/484320-miske-zhittya-na-stiku-stolit-abo-de-u-lutsku-zdiysniti-mandrivku-u-minule> (дата звернення: 17.01.2024).

43. Музей у Луцьку: презентували «Волинську кераміку». URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/22604-muzei-u-lutsku-prezentovali-volinsku-keramiku> (дата звернення: 02.01.2024).

44. На Волині знайшли 600-річний скарб. URL: <https://gazeta.ua/articles/history/na-volini-znajshli-600richnij-skarb/435892> (дата звернення: 10.12.2023).

45. Надольська В. Робота музеїв з інтернет-аудиторією: форми музейної комунікації. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 10. / Упрня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 115–121.

46. Наукова концепція музейної виставки «Сповідь старовини: історія промовляє, експонати засвідчують». URL: https://volyn-kray-mus.at.ua/publ/naukova_koncepcija_muzejnoji_vistavki_spovid_starovini_istorija_promovljae_eksponati_zasvidchujut/1-1-0-65 (дата звернення: 25.04.2024).

47. Ніч у Волинському краєзнавчому музеї. URL: http://volyn-kray-mus.at.ua/news/nich_u_volinskomu_kraeznavchomu_muzeji/2016-05-19-977 (дата звернення: 15.04.2024).

48. Огнева О.Д. : біобібліогр. покажч. / уклад. І.В. Отрощенко. Київ : Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, 2009. 44 с. (до 65-річчя від дня народження).

49. Олена Огнева Дмитрівна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Олена_Огнева_Дмитрівна (дата звернення: 23.11.2023).

50. Онлайн музей. 3Д моделі. URL: https://volynmuseum.com/online_museum/3d_models (дата звернення: 16.04.2024).

51. Онлайн музей. Пазли. URL: https://volynmuseum.com/online_museum/puzzles (дата звернення: 16.04.2024).

52. Охріменко Г. Локайчук С. Ільчук С. Прикраси лунниці з Волині та Полісся. *Волинський музейний вісник*: Наук. зб.: Вип. 11. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2021. С. 83–87.

53. П'ять правил, які повинен знати кожен історик. URL: https://www.tiktok.com/@vkm.ancient/photo/7328490070716091653?is_from_webapp=1&sender_device=pc&web_id=7329880344088675845 (дата звернення: 29.04.2024).

54. «Панство на дозвіллі». URL: <https://volga.lutsk.ua/view/31002/> (дата звернення: 15.01.2024).

55. «Панство на дозвіллі»: у луцькому музеї показали, як розважалися аристократи. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/234035-panstvo-na-dozvilli-u-lutskomu-muzeyi-pokazali-iak-rozvazhalisia-aristokrati> (дата звернення: 15.01.2024).

56. Панські забави у Луцькому музеї. Фоторепортаж. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/panski-zabavy-u-lutskomu-muzeyi-fotoreportazh/> (дата звернення: 15.01.2024).

57. Позіховська С. Спільна виставкова діяльність музеїв великої Волині: стан і перспективи. *Волинський музей: історія і сучасність*: Наук. зб.: Вип. 4. Матеріали IV Всеукр. наук. конф., присвяченої 80-річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-річчю Колодяжненського літературного-меморіального музею Лесі Українки, м. Луцьк – Колодяжне,

19-20 травня 2009 року. Упоряд. А. Силюк, Є. Ковальчук. Луцьк, 2009. С. 214–217.

58. Предмети з колекції князів Радзивіллів, с. Олика. Фонди Волинського краєзнавчого музею. URL: <https://www.instagram.com/reel/Ciw3pp9JrfT/?igsh=MWxwd3E0dW81YWw4> (дата звернення: 17.03.2024).

59. Презентували романтичну виставку про ремесло княжої доби. URL: <http://prostir.museum.ua/post/10268> (дата звернення: 20.12.2024).

60. ПРОЄКТ «КУЛЬТУРА ЛУЦЬКА. ВІДОМІ ЛЮДИ: ОЛЕНА БІРЮЛІНА». URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/publications/proiekt-kultura-lutska-vidomi-liudy-olena-biriulina56496> (дата звернення: 23.11.2023).

61. Пропонуємо вам відчутти атмосферу, що панує на наших майстер-класах з ліплення глиняного посуду за технологією давніх слов'ян. URL: <https://www.facebook.com/share/p/bhfsVCdbSP7HY5Y1/> (дата звернення: 15.04.2024).

62. Силюк А. М. Співпраця волинського краєзнавчого музею із музеями Польщі по вивченню та збереженню історико-культурної спадщини Українсько-Польського пограниччя. URL: <https://www.museum.dp.ua/uk/article0161/> (дата звернення: 03.02.2024).

63. Словник-довідник термінології музейництва / упоряд. Р. Микульчик, П. Слободян, Є. Діденко, Т. Рак. 15-те вид., Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. 127 с.

64. Стильні паспарту з салону Мінаковського та інших майстрів: у Луцьку відкрили оригінальну виставку. Фото. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/stylni-paspartu-z-salonu-minakovskoho-ta-inshykh-maystri-v-u-lutsku-v/> (дата звернення: 12.01.2024).

65. Топ-5 волинської археології. Фото. URL: https://www.volynnews.com/news/archive/top-5_volynskoyi_arkheolohiyi_foto/ (дата звернення: 25.12.2023).

66. У Волинському краєзнавчому музеї – виставка вінтажних фотознімків. URL: <https://suspilne.media/573405-u-volinskomu-kraeznavcomu-muzei-vistavka-vintaznih-fotoznmkiv/> (дата звернення: 12. 01. 2024).

67. У Волинському краєзнавчому музеї відкрилась виставка «Панство на дозвіллі». URL: <https://suspilne.media/16810-u-volinskomu-kraeznavcomu-muzei-vidkrilas-vistavka-panstvo-na-dozvilli/> (дата звернення: 15.01.2024).

68. У Волинському краєзнавчому музеї відкрилась виставка «Панство на дозвіллі». YouTube, 28 лютого 2020 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=uOLqHniSDKw> (дата звернення: 16.01.2024).

69. У Волинському краєзнавчому музеї до 920-річчя з часу першої писемної згадки про місто Луцьк діє унікальна виставка, на якій представлені реліквії давньої столиці Волині. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/13057-vistavki-relikvii-davnogo-lutska.html> (дата звернення: 29.01.2024).

70. У Волинському краєзнавчому музеї презентували виставку «Вінтаж. Фото». URL: <https://history.rayon.in.ua/news/633552-u-volinskomu-kraeznavchomu-muzei-prezentovali-vistavku-vintazh-foto> (дата звернення: 13.01.2024).

71. У Луцьку відкрили виставку вінтажних фотознімків. URL: <https://vsn.ua/news/u-lutsku-vidkrili-vistavku-vintazhnih-fotoznmkiv-30742> (дата звернення: 13.01.2024).

72. У музеї „Спочатку було слово...” до Дня української писемності та мови. URL: https://volyn-kray-mus.at.ua/news/u_muzeji_spochatku_bulo_slovo_do_dnja_ukrajinskoji_pisemnosti_ta_movi/2013-11-08-301 (дата звернення: 25.12.2023).

73. Фонди Волинського краєзнавчого музею поповнилися цінним експонатом! URL: <https://www.facebook.com/share/p/PFUiy6E9ZynSc9Nu/> (дата звернення: 15.04.2024).

74. Юхимчук М. Впровадження інноваційних технологій у діяльність Волинського краєзнавчого музею під час карантину. *Волинський музейний вісник* : Наук. зб.: Вип. 10. / Упр-ня культури, з питань релігій та національностей. Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. музеєзнавства, пам'яткознавства та інформ.-аналіт. діяльн. ВНУ імені Лесі Українки; упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк, 2020. С. 132–133.

75. Які виставки діятимуть у Волинському краєзнавчому музеї впродовж січня. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/564386-yaki-vistavki-diyatimut-u-volinskomu-kraeznavchomu-muzei-vprodovzh-sichnya> (дата звернення: 18.04.2024).

Волинський краєзнавчий музей.

Фонди музею

76. Афіша виставки «Врятовані пам'ятки» № 59808. Науково-допоміжний фонд.

77. Афіша виставки «Діячі польської культури на Волині» № 50990. Науково-допоміжний фонд.

78. Афіша виставки «Луцькі реліквії» № 53411. Науково-допоміжний фонд.

79. Афіша виставки «Меморії Радзивілів з Олицької резиденції» № 50595. Науково-допоміжний фонд.

80. Афіша виставки «Світ порцеляни» № 57136. Науково-допоміжний фонд.

81. Ліпний горщик. № 23300. Речова група А (археологія).

82. Матриця. № 17165. Речова група А (археологія).

83. Скульптура LUBARTAS. № 80. Речова група С (скульптура).

*Науковий архів відділу давньої, середньовічної та нової історії
Волині*

84. Тематико-експозиційний план виставки «Волинська кераміка».
2017. 2 арк.
85. Тематико-структурний план виставки «Волинська кераміка».
2017. 2 арк.
86. Текст екскурсії до виставки «Волинська кераміка». 2017. 2 арк.
87. Програма музейної едукції «Activity». 2019. 8 арк.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік виставок, підготовлених О. Д. Огнєвою у Волинському краєзнавчому музеї

1. Театр Лесі Українки (1989 р.); (у співавт. з Т. Садовник).
2. Писемна спадщина: рукописи, стародруки Волині (1993–1994 рр.).
Виставка стаціонарна.
3. Сторінки історії Луцького Хрестовоздвиженського братства (1993–1999); (у співавт. з О.А. Бірюліною). Виставка пересувна.
4. Михайло Грушевський і геральдика Волині (1991–1999); (у співавт. з В.Ю. Дмитруком). Виставка пересувна. Експонувалась у м. Хелм, Республіка Польща.
5. Ігор Стравінський і Далекий Схід (до ювілею опери “Соловей”) (1994). Виставка стаціонарна.
6. Сторінки історії Товариства приятелів науки (до 60-річчя від часу створення) (1995); (у співавт. з В.Ю. Дмитруком). Виставка стаціонарна.
7. Стародруки (1995). Виставка стаціонарна.
8. Провидець долі (до 125-ої річниці від дня народження А.Ю. Кримського, українського вченого, сходознавця, славіста і письменника) (1996). Виставка стаціонарна.
9. Літо в Устилузі (до 25-ї річниці від дня смерті І.Ф. Стравінського – композитора і диригента) (1996). Виставка пересувна.
10. Волинь. Історія і поезія (Тарас Шевченко та діячі археографічної комісії) – до 183-ої річниці від дня народження поета (1997); (у співавт. з П.А. Рудецьким). Виставка стаціонарна.
11. Митрополит Анатолій Дублянський. Життя, віддане Богові і Україні (до 85-ої річниці від дня народження А.З. Дублянського – історика,

владики УАПЦ) (1997); (у співавт. з В.Ю. Дмитруком). Виставка стаціонарна.

12. Книгодрукування на Волині (до 370-річчя виходу першого кириличного видання в м. Луцьку) (1998–1999); (підгот. Разом із відділом давньої історії Волинського краєзнавчого музею, Музеєм Волинської ікони). Виставка стаціонарна.

13. “Пам’ятаймо ту ю славу” (з історії українського козацтва) – до 350-річчя Визвольної війни середини XVII ст. під проводом Б. Хмельницького, (1998–1999); (підгот. разом із відділом давньої історії Волинського краєзнавчого музею). Виставка стаціонарна.

14. Від символу до герба (з історії геральдики Волині) (1999–2000). Виставка стаціонарна.

15. Біблія в світовій книжковій спадщині (2001). Виставка стаціонарна.

16. Виставка, присвячена А.Ю. Кримському (до ювілейних дат) (2001). Виставка стаціонарна.

17. Велика весна царя Ігоря (1999). Виставка стаціонарна.

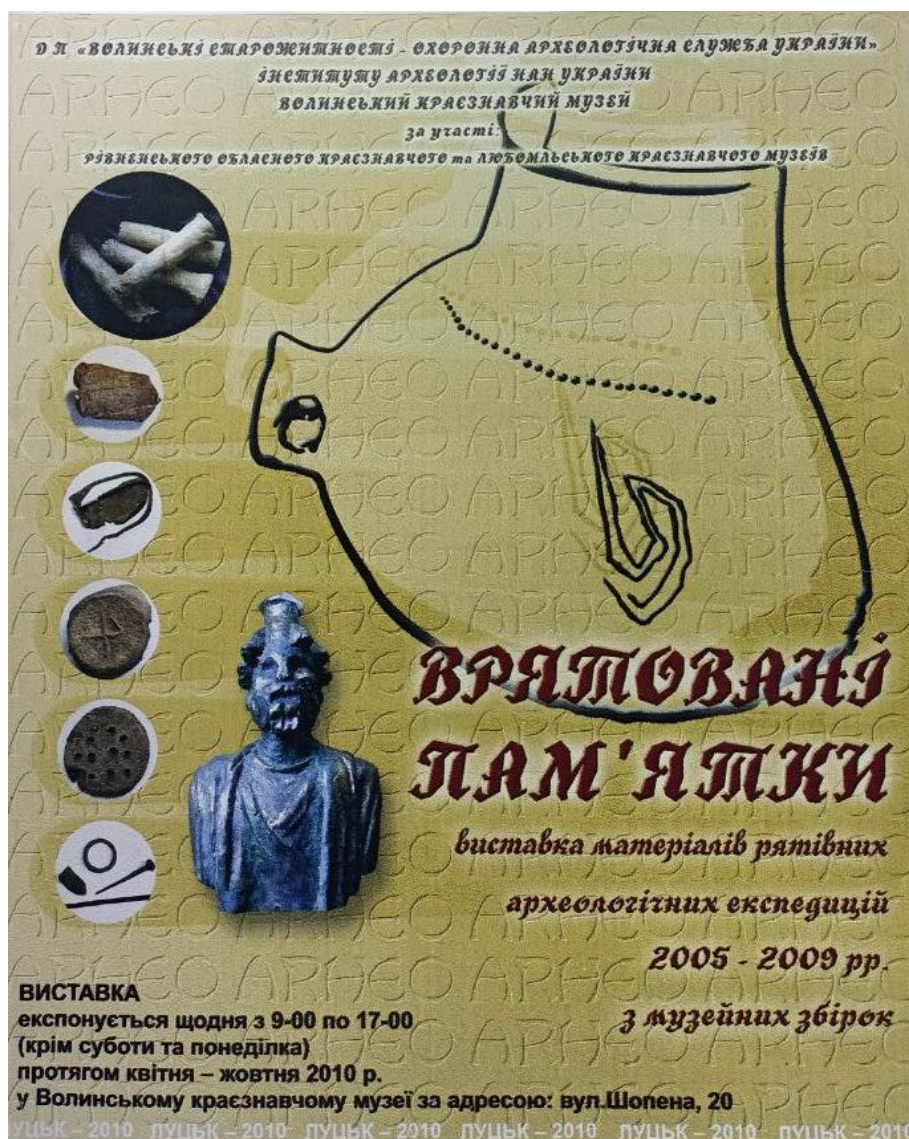
18. Театр Ігоря Стравінського (2001). Виставка стаціонарна.

Джерело: Олена Дмитрівна ОГНЄВА. Бібліографічний покажчик.

URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Ohnieva_Olena/Biobibliohrafichnyi_pokazhchyk.pdf?PHPSESSID=7sqteqim21hkaqf76oklqgo307 (дата звернення: 15.04.2024).

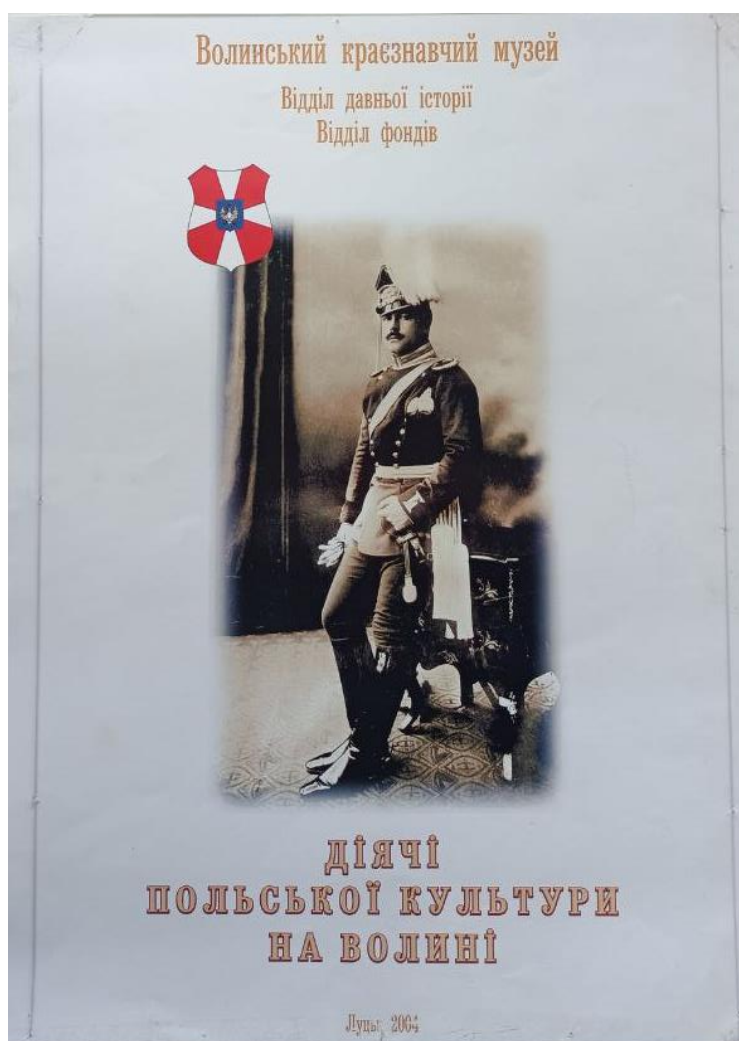
Додаток Б
Афіша виставки «Врятовані пам'ятки»

Джерело: Волинський краєзнавчий музей. Фонд ДМ – (Допоміжні матеріали). Інвентарний номер – 59808.

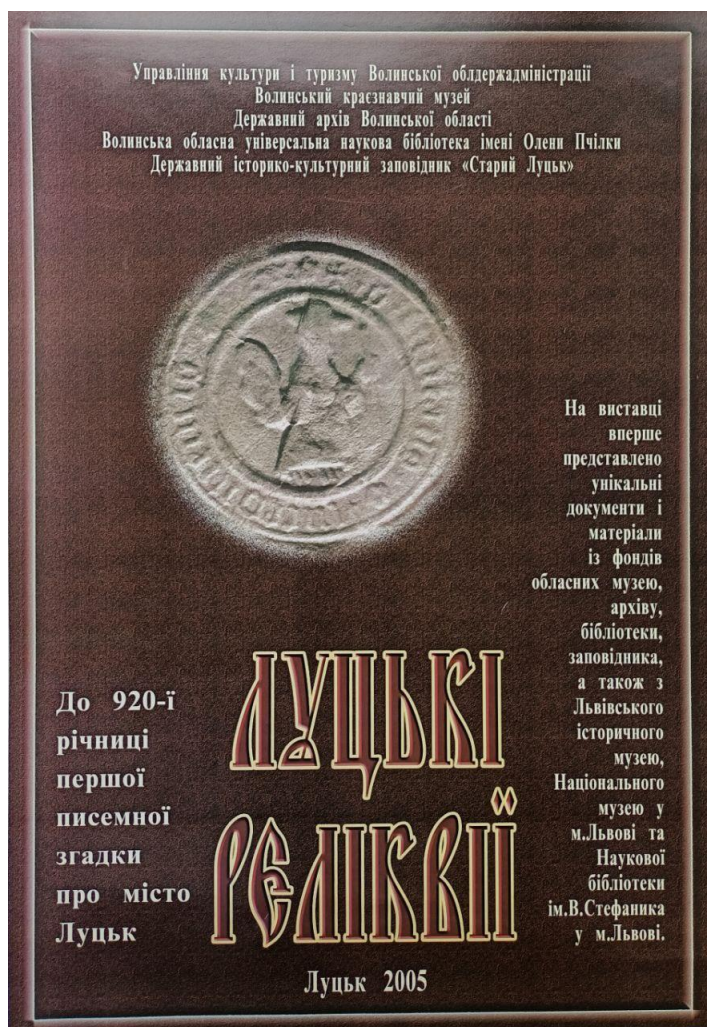
Додаток В

Афіша виставки «Діячі польської культури на Волині»

Джерело: Волинський краєзнавчий музей. Фонд ДМ – (Допоміжні матеріали). Інвентарний номер – 50990.

Додаток Д
Афіша виставки «Луцькі реліквії»

Джерело: Волинський краєзнавчий музей. Фонд ДМ – (Допоміжні матеріали). Інвентарний номер – 53411.

Додаток Ж

Афіша виставки «Меморії Радзивілів з Олицької резиденції»

Волинський краєзнавчий музей
Відділ давньої історії

**Меморії Радзивілів
з Олицької резиденції**

На музейній виставці вперше широко представлені меморіальні речі відомого князівського роду Радзивілів з Олицького замку: предмети побуту і декоративно-прикладного мистецтва, графічні і живописні портрети, документи і фотоджерела тощо.

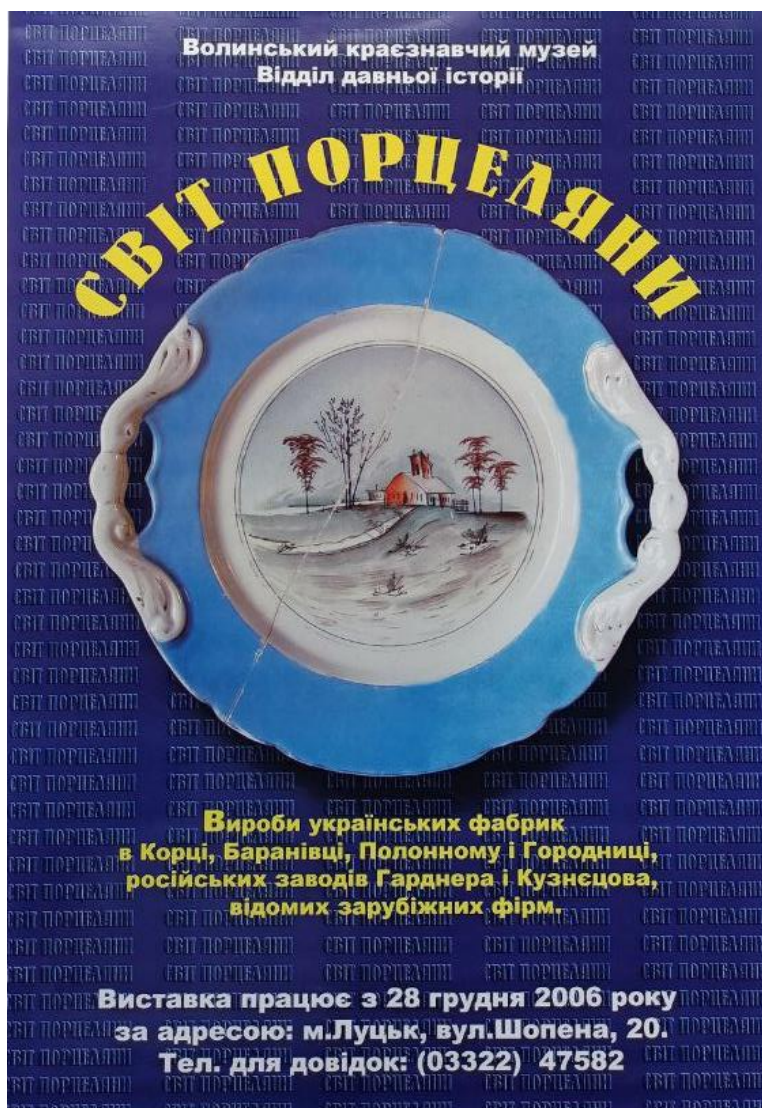
Відкриття відбудеться 25 квітня 2006 року о 12.00 в приміщенні Волинського краєзнавчого музею за адресою: вул. Шопена 20.

Луцьк 2006

Джерело: Волинський краєзнавчий музей. Фонд ДМ – (Допоміжні матеріали). Інвентарний номер – 50595.

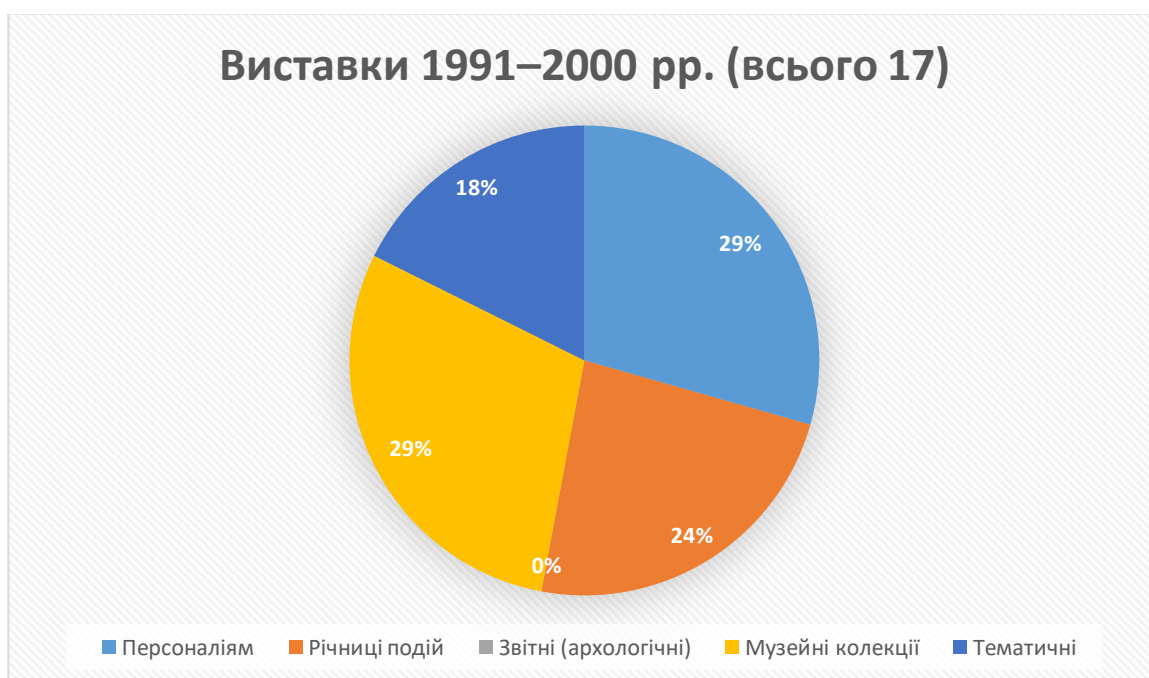
Додаток 3

Афіша виставки «Світ порцеляни»

Джерело: Волинський краєзнавчий музей. Фонд ДМ – (Допоміжні матеріали). Інвентарний номер – 57136.

Додаток К
Діаграма виставок 1991–2000 рр.

Джерело: складені авторкою на основі опрацьованих матеріалів

Додаток Л
Діаграма виставок 2001–2010 рр.

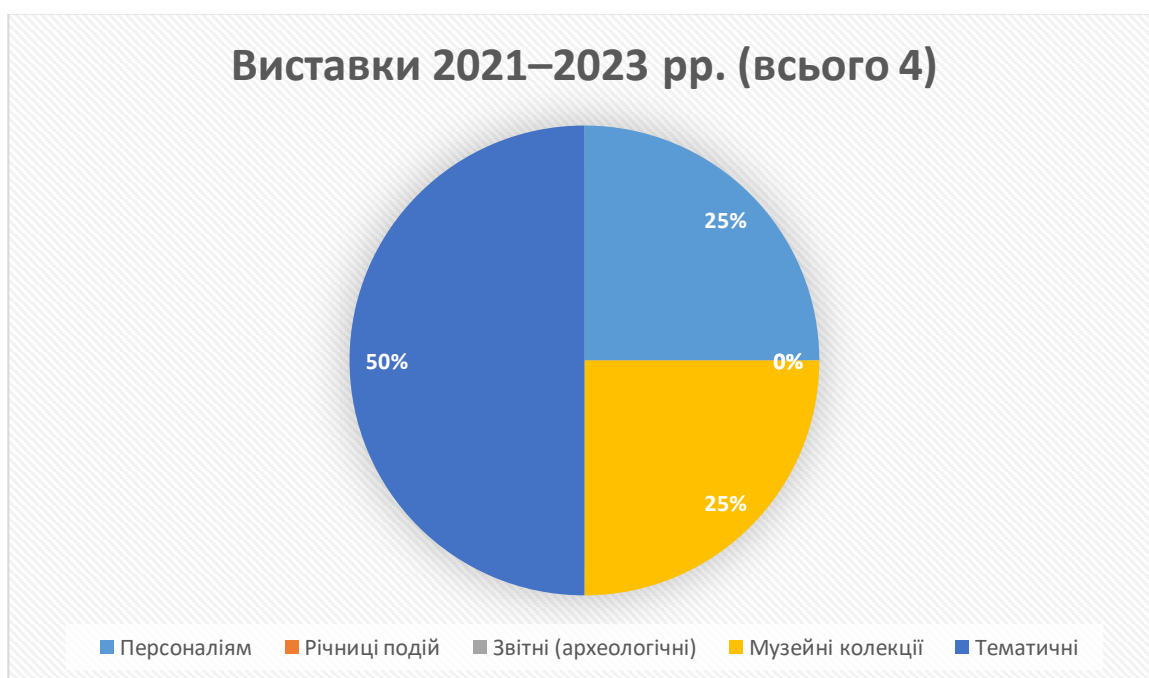
Джерело: складені авторкою на основі опрацьованих матеріалів

Додаток М
Діаграма виставок 2011–2020 рр.

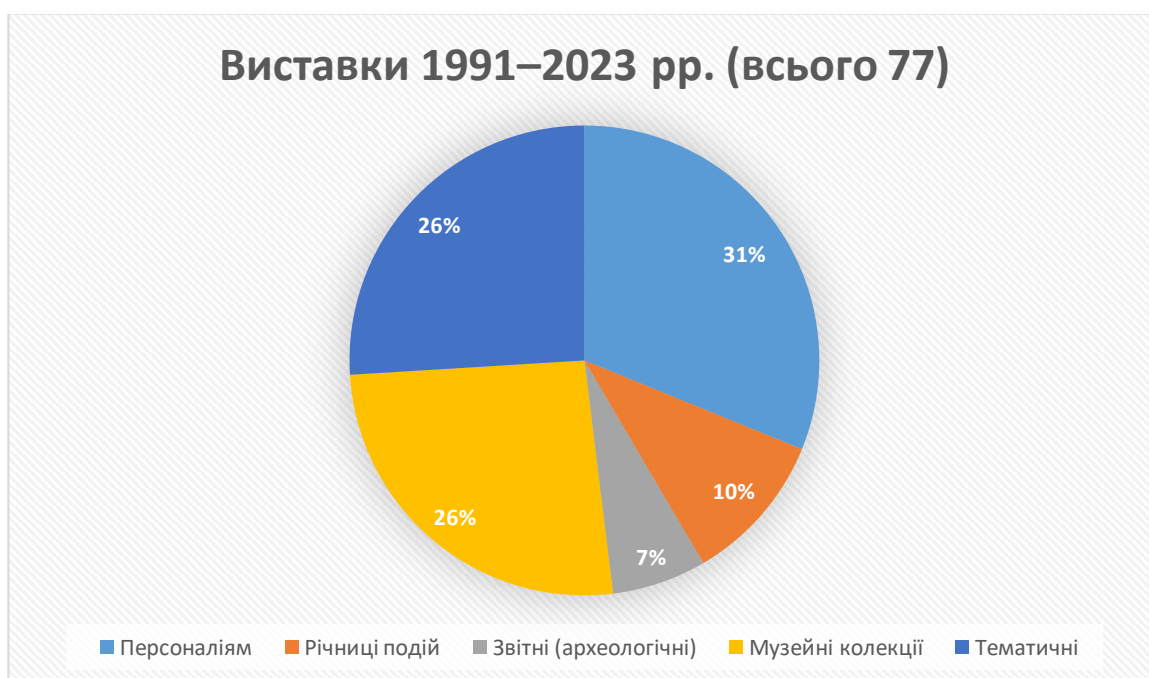
Джерело: складені авторкою на основі опрацьованих матеріалів

Додаток Н
Діаграма виставок 2021–2023 рр.

Джерело: складені авторкою на основі опрацьованих матеріалів

Додаток П
Діаграма виставок 1991–2023 рр.

Джерело: складені авторкою на основі опрацьованих матеріалів